

TÁNCMŰVÉSZET

1990/3

A M. Áll. Operaház balettcsoportja novemberben a spanyolországi Valenciában vendégszerepelt. Mezey Béla felvételén Volf Katalin és Szakály György

Felelős szerkesztő: MAÁ CZ LÁSZLÓ

A szerkesztőség címe: Budapest VIII., Rákóczi út 23. 1088
Telefon: 138-4498

Kiadja a Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat, Budapest VII., Lenin krt. 9-11. Telefon: 122-1285

A kiadásért felelős: Németh Jenő vezérigazgató
Megjelenik havonta

A szöveg fényszedéssel készült
a Mikrokosmos Kft. üzemében:

Bp., Visegrádi u. 57. 1132. Fel. vez.: Machos Ferenc

A nyomás a MSZH Nyomda és Kiadó Kft.-ben készült:
Bp., Építész u. 40-44. 1116. Fel. vez.: Nagy László

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkiadó postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/A 1900 – közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj egy évre 156,- Ft.

Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat.
H-1389 Budapest, Pf. 149

INDEX: 25830

HU ISSN 0134 1421

TÁNCMŰVÉSZET

1990. XV. évfolyam, 3. szám

Ára: 13,- Ft

Tördelő- és képszerkesztő:

Berta József

TARTALOM

Major Rita: Szentivánéji álom	1
Szűdy Eszter: Alvilági játékok	6
Králl Csaba: Utóhang egy születésnaphoz	11
Bokor Roland: „Glasznoszty-turné”	13
Lőrincz Sándor: 40 éves a Somogy Táncgyűttes	15
Dezső László: Új együttesek Komárom-Esztergomban	17
HÍREK	18
Fügedi János: Mitikus mozdulat-harmónia	20
Maá cz László: Metamorphosis Transylvaniae	23
Kányádi Sándor: Fekete-piros	24
Dezső L.: A határainkon túli magyarságért	25
FELHÍVÁSOK BÉKÉS MEGYÉBŐL	26
HÍREK	26
D. L.: Csallóközi táncház	31
M. L.: Tanácskozások és bemutatók Moszkvában 2.	32
Königer Miklós: Felelőtlen jegyzetek Nyugat-Berlinből	39

A címlapon: Krámer György és Pataki András kettőse Imre Zoltán Alvilági játékok c. balettlében (Papp Dezső felv.)

A hátsó borítón: A csodálatos mandarin – Bombicz Barbara és Kiss János, Markó Iván koreográfiájában (Ágoston András felv.)

Szentivánéji álom

Ünnepi balettbemutató az Operaházban

Zaklatott év végi napon került sor az Operaház régtől és nagy kíváncsisággal várt új balettbemutatójára. December 22-én nem is csak a szokásos karácsony előtti sürgés-forgás láza égett az emberekben. Hídeg leheletű történelmi dráma szele fújta el az ünnep melegét, s érintett meg borzongató fuvalmával szinte mindannyiunkat. Rémisztő hírek, híresztelések váltották egymást vérázta eseményekről, akkor még illékonynak tűnő győzelmekről. A főpróba előtt még csak a hős temesvári halottaknak szenteltünk egy néma, kegyeletteljes percet, a bemutató estéjén pedig már a zsarnok rezsim színté alig hihető bukásának és a szabadság győzelmének hírére gördült fel a függöny. Ugyan ki tudja ilyenkor teljességgel átadni magát egy tündérajátéknak, egy vígjátéknak?

Es mégis, Seregi László újabb Shakespeare-vállalkozása, a *Szentivánéji álom* az elő-

adás időtartamára magával tudott ragadni, ki tudott emelni a rohanó események sodrából. Számomra ez jelentette Seregi „színházának” varázsát, varázslatát...

Mert a koreográfus ismét színházat varázsolt a színházba a szó szorosabb és átvitt értelmében is. Hűen Shakespeare-hez és önmagához, minden eszközében igazi, szemet és elmét megragadó színházi produkciót készített. A történet keretétől (akárcsak a „Rómeó”-ban) prológust és epilógust szerkesztett, amelyekben a játékok hősei komédiásokként érkeznek a tágas, üres, szándékoltan kietlen színpadra, és „dolguk végeztével” úgy is távoznak onnan.

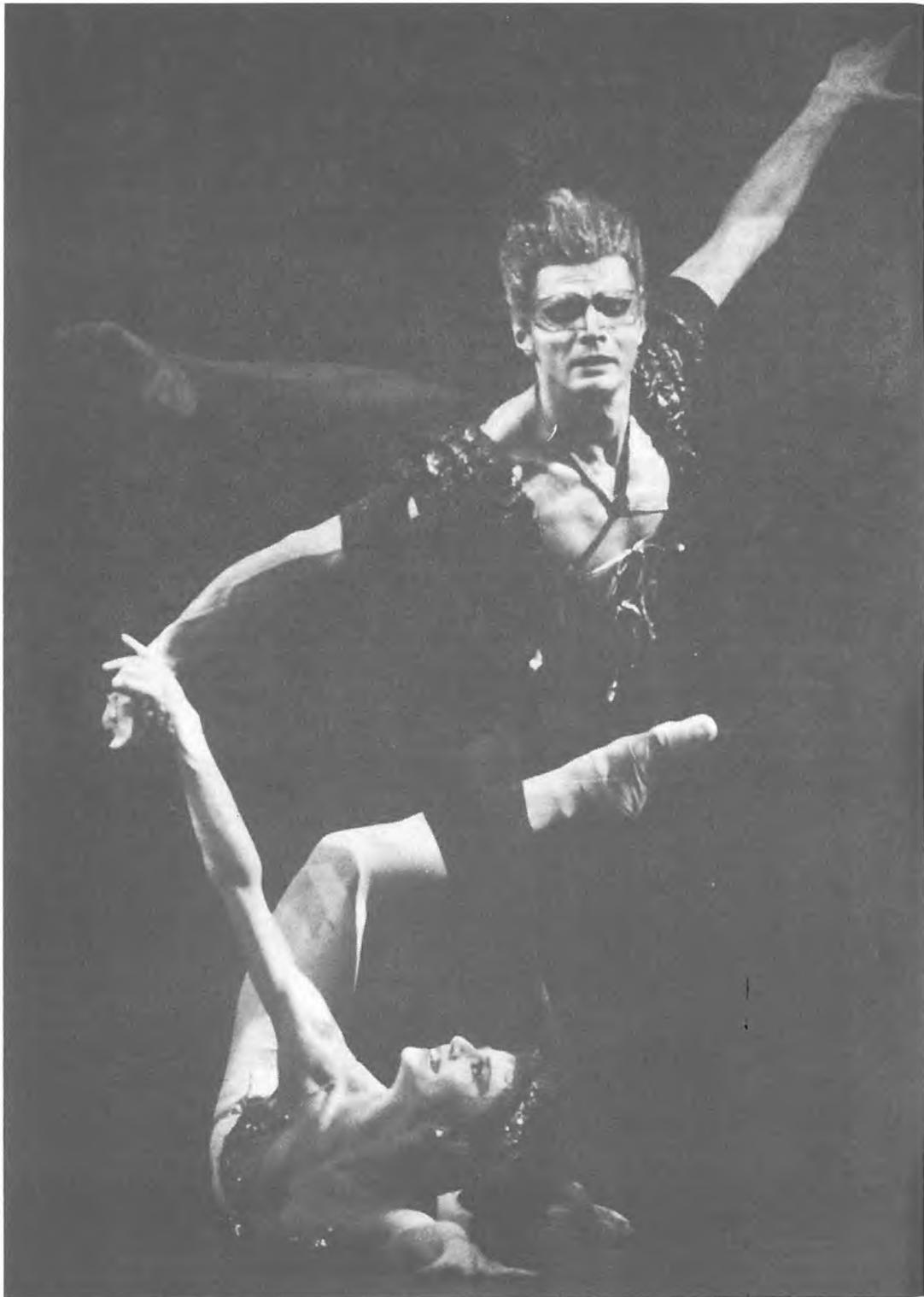
Az előjátékban *Mendelssohn* Szentivánéji álom című szvitjének nyitányára a színészek lerakodnak kocsijukról, mintegy bemutatkoznak a közönségnek, jelmezeiket próbálgatják, szerepeiket ismételtetik, ké-

szülnek az előadásra. Színházat látunk tehát! – figyelmeztet az alkotó, és ehhez is tartja magát. Nem a függöny mögött, hanem a szemünk előtt „rendezi be” a színpadot, amely *Novák* János sejtelmes, fortyogó elektronikus hangeffektusaira lassanként gyönyörű, titkosatos erdei tisztássá változik. Az ágas-bogas fák, hintázó liánok között különös lakók, szívárványos házú csiga, zöldfényű bogarak, furcsa madarak, vidám tündérek és manók tanyáznak. Ha leszáll a csillagfényes éjszaka, ezek a lények szilaj táncot roznak, élükön Puckkal, a tündérkirály Oberon huncut manó-szolgájával.

Ennek a bűvös hangulatú erdőnek a fái között zajlik a nyáréji varázslat, amelyet Oberon irányít. Mindenki, a tündérkirálynő Titánia, az egymásba gabalyodott és gabalyított szerelmeseik – Hermia, Lysander, Heléna és Demetrius –, sőt a színdarabjukat próbáló meste-

A mesteremberek jelenetében: Tóth Richárd és Hevesi Imre

Titánia és Oberon: Pongor Ildikó és Szakály György

Theseus udvarában: László Péter, Végh Krisztina és Nagyszentpéteri Miklós

remberekből Zuboly takács is a varázslat hatása alá kerül és különös álmot él át. A legfurcsábbat éppen Zuboly, az erőből, tettvágytól duzzadó, mindent magának akaró mesterember, aki – Puck csínytevése révén számárrá változva – a szerelemfakasztó virág varázsnedvétől elbűvölt, szépséges tündérkirálynő kedvese lehet. Vad, eksztatikus szerelmi kettősük (amely a Lamb-féle Shakespeare-mesékbe sehogy sem illene bele) az első felvonás csúcspontja. Az alatta diadalmasan felzendülő Nászinduló, a bele-belehasító állati hangokkal és a színpad felett „röpdöső” Oberon szinte hallható gúnykacajával egészen szatíra-erejűvé élezi a képileg is nagy hatású jelenetet.

A második felvonás nagyobb része a négy szerelmes fiatalé. Egymást üldöző bolyongásuk, keresztül-kasul vágyakozásuk ellenállhatatlanul komikus pillanatokat teremt. Amikor a kavarodás már nem is lehetne nagyobb, Oberon Intésére Puck a maga manó-módján rendezi el a dolgokat. A kimerülten álom-

ba merült szerelmeseket, mindegyiket a maga párja mellé „talicskázza” vagy „fújja”, hogy ébredéskor az első pillanat varázslatában végre egymásra találhassanak. Az már a „valóság varázslata” (és a vígjáték íratlan törvénye), hogy Theseus közbenjárására az apai áldás és a happy end sem késlekedik sokáig.

Különös álmából ébredve Titánia is kibékül Oberonnal és szép kettősben vallják meg szerelmüket egymásnak. Egyedül Zubolynak keserves az ébredés, nehezen szabadul álmának hatása alól. Emberi önmagára eszmélésének, az állati lét riasztó emlékeitől való szabadulásának ábrázolása koreográfiai telitalálat. Végül vidáman, megkönnyebbülten tér vissza társai közé.

A harmadik felvonás a pompás hármassal és táncmulatsággal, szentivánéji tűzgráccsal, valamint a kézművesek „szörnyű-víg tragédiájával” kezdetű Seregi látványteremtő képességének, tömegeket és teret mesterien mozgató alkotó invenciójának. Az

epilógus végül újra a „színházat” idézi eszünkbe. Oberon Prosperóként kettétört varázspálcáját, a szereplők pedig jellemüket, álarukat levéve, talán kissé fáradtan is, lassan kivonulnak az ismét félhomályba boruló, kietlenné váló színpadról. Minden elcsendesül... Egyszerre csak Puck bújjk elő és kétségbeesetten próbálja meg újra összeilleszteni az eltört varázspálcát. Ő, akinek lételeme a mese, a varázslat, nem tudja elhinni, hogy egyszerre vége szakadt az álomnak! Hát-ha újrakezdődhet a mese... és egyszerre megelevenednek a színpadi fények, a lámpácskák csillagként parázslanak és Puck a varázslat, a képzelet szárnyán újra a magasba emelkedik... A varázslatnak nincs, nem is lehet vége.

Ha Seregi – mintegy ars poeticaként – ezzel a gondolattal születésnapjára összefoglalást is kívánt adni arról a hitről, amely művészi pályáján vezérelte, keresve sem találhatott volna alkalmasabb darabot Shakespeare tündérajátékánál. Hiszen ez a mű többek között éppen

Ágoston András felvételei

a színházról is szól. Mert spektakulum értelemben a szárnyaló képzelet tündérvilága éppúgy színházként fogható fel, mint a reneszánsz udvari, vagy a szentivánéji népi hagyományok. A mesteremberek játéka pedig valóban színház a javából.

A lehetőségeket, amelyekkel mindhárom réteget a táncszínpadon is ki lehet emelni, a koreográfus minden tekintetben kihasználta. Koreográfiáját többféle stíluslemből kovácsolta egybe. Megtaláljuk benne a klasszikus és neoklasszikus balettnyelvet; az alkotó leginkább Zuboly és Titánia szerelmi pas de deux-jében, Puck táncainak egyes részleteiben, a magára eszmélő takács meditáló szólójában és kisebb mértékben a tündérpár szerelmi kettősében rugaszkodott el a klasszikától. Föllelhatjuk a történeti táncok motívumait és a mesteremberek jellemzésére a folklórt is, Pyramus és Thisbe történetének előadása pedig a középkori mimikus játék legjobb hagyományait idézi meg.

Minden a helyén van a műben; a meseli jellemzők és a filonoman árnyalt lélektani és filozofikus utalások jól megférnek egymás mellett. A humor, a sziporkázó és mértékkel adagolt ötletek fűzik össze őket. A komikum forrása Sereginél – akárcsak az eredeti darabban – nem annyira a jellemekben, mint inkább a helyzetekben rejlik. A szereplők ugyanis külsejükkel és koreográfiai jellemzésükkel meghatározottak, de nincs mélyebb, tovább alakítható karakterrajzuk. Így tapasztaljuk ezt Shakespeare-nél is. A tündéralakok „tündérik”, a reális figurák vagy reneszánsz urak, illetve fiatal szerelemesek, vagy tenyeres-talpas céhmesterek, az első pillanattól az utolsóig. Talán egyetlen összetettebb figurát találunk a darabban, Zuboly alakját. Őt Seregi is kiemeli a többi mesterember közül. Ez a takácsmester a reneszánsz plebejus ember vonásait egyesíti magában. Az élet kínálta lehetőségeket az „ide nekem az oroszlánt is” elv alapján használja ki, tele van energiával, ak-

tivitással, ugyanakkor bumfordi naivitással is. Talán nem is véletlen, hogy éppen őt ragadja magával a varázslat, amely akár saját képzelete is lehetne.

Erényi Béla kitűnően alakítja a figurát, színpadi létének minden pillanatát gondosan felépítette. Szamáralakját Seregi nem a megszokott óriás fülelkel jelezte, hanem teljes testi mivoltában „stillizálta” sörényes, állati figurává, amely azonban férfi-embri vonásai-ból is megőrzött valamennyit. Erényi követi saját lelki és testi transzformációit; sőt az átmeneteket is tudja érzékeltetni.

A balett többi szereplője is mind „szerepére termett”. Pongor Ildikó más Titánia-felfogásokhoz képest merészebb, szinte emberi, kihívóan gyönyörű tündérlányt formál. Remek technikáját az Oberonnal táncolt kettősökben bőségesen csillogtatja. Szakály György már inkább mesebeli alak, prosperói vonásokkal felruházott tündérlány. Kár, hogy táncból sokkal kevesebb jutott neki, mint varázslásból. Annál több feladatot kapott a Puckot

Rujsz Edít és Szilágyi Gyula az esküvői képen

alakító Kováts Tibor, akinél ideálisabbat elképzelni sem lehetne a szerepre. Elképesztő energiával táncol, viháncol, csúfolódik, kotnyeleskedik felvonásról felvonásra. A szerelmesek négyese is telitalálat. Rujsz Edít bájos Hermiája, Végh Krisztina kis fricskával szemüvegesre formált, bohókás Helénája, Szilágyi Gyula rómeói ártatlanságú Lysandere és Nagyszentpéteri Miklós fess Demetriusa egyformán üde és hmvas, egymásnak és szerelemre termett. Tökéletes táncos összhangjuk különösen a második felvonás sodró tempójú, kedves humorú félreértés-sorozatában, majd a poétikus hangulatú egymásra találás pas de quatre-jában nyújt szép pillanatokat.

Theseus és az amazonkirálynő Hyppolita kissé merev alakjának megformálásában László Péter leginkább színészi képességeit, Bán Teodóra pedig dekoratív színpadi megjelenését kamatoztathatta. Az Egeust megszemélyesítő Baliók István is igyekezett minden

lehető kihozni a reneszánsz polgári apa szerepéből.

Sokkal hálásabb feladat jutott a minden porcikájukban „kitalált” mesterembereknek, akik rozsdás-barnás-sárgás színeikkel mintha egyenesen P. Brueghel valamelyik zsánerképéről léptek volna a színpadra. Mind egytől egyig jellegzetes figura: a hórihorgas Ösztövér Tóth Richárd, a vehemens Vaccor Hevesi Imre, az izgága kis Dudás Balogh Béla, s a mókás kedvű Gyalu Balogh András is. Erdei próba-komédiázásuk éppoly igazul kacagtató, mint amennyire hitelesen tragikomikus valódi előadásuk Theseus udvarában.

Az előadás a szereplőkön kívül minden közreműködő lelkes igyekezetének nyomát magán viselte. A díszleteket és jelmezeket tervező Forray Gábor, illetve Vágó Nelly sikeresen „álmodott együtt” a koreográfussal. Jármái Gyula vezetésével a zenekar ezúttal kitűnően muzsikált. (Jármainak a zene összeállításában is oroszlán-rész jutott, a Szentivánéji-szvit

mellé Mendelssohn más műveiből is válogatott részleteket a baletthez.) Az elektronikus hanghatások és a mestereket jellemző XVI. századi angol népi dallamok jól és mindig jókor illeszkedtek Mendelssohn zenéjéhez. Nagyon szépen hatott a Pyramos és Thisbe története közben felcsendülő, a Rómeó és Júlia sűgőpéldányából előkerült dal, Csányi Tamás ihletett előadásában.

Seregi László megvalósult „Szentivánéji álmának” sikerében fontos szerep jutott még a mindenkorl asszisztens Kaszás Ildikónak, s a betanításban segédkező Pártay Lilla és Behumi Ferenc balettmestereknek.

A koreográfus nem sokkal a premier előtt ünnepelte hatvanadik születésnapját. Alkotóként természetesen alkotómunkával ünnepelt, amelynek eredménye ezúttal éppen az alkotóerő varázserejébe vetett hit megfogalmazása lett. Zaklatott századunk végéhez közeledve egy művész talán nem is mondhat fontosabbat.

Major Rita

Alvilági játékok

A Költő szemet vetett Eurüdikére. Régtől fogva tetszett neki a lány, bár Orpheuszt is szerette. Szerette, ám meglehet, irigyelte is a hős a thrákiai dalnokot (mondjuk) szenvedélyes érzelmeiért, hűségéért, bátorságáért, tehetségéért. Talán ezért vetemedett a Költő a művészbaráthoz oly méltatlan, gyarló emberi cselekedetre, hogy elcsábítsa Orpheusztól szerelmes hitvesét. Vagy a hiúság hajtotta volna, hogy így teremtsen saját magának legendát, halhatatlanságot? Csakugyan, miért csábította el a Költő Eurüdikét?

Valószínűleg a művészi szabadság jogán. Vagy mert az alvilágban nincsenek, netán éppen mások az erkölcsi szabályok. Vagy egyszerűen, mert a Költőt, vagyis darabja főhősét a táncpoéta Imre Zoltán erre buzdította szárnyaló fantáziájával. Persze csak a háromfelvonásos mű utolsó részében, hogy végül mégiscsak beigazolódjék: a darábbéli lírikus nem fáradozott hiába az ókori

legenda újratemtéséért. Vagy épp az ellenkezője az igaz, és a balett záró, s talán legeredetibb látványú pillanata – midőn a Költő önmagával együtt egy tympanon szoborcsoportjává rendezi a történet figuráit – az antik mítosz lerombolhatatlanságát, a művészet időtlenségét hirdeti? Minden lehetséges.

Természetesen nincs mit csodálkoznunk azon, hogy a századunk nagy francia művész-polihisztora, Jean Cocteau emlékére született, s az orpheuszi legendával foglalkozó *Alvilági játékok*ban Imre Zoltán újfent talányos, bonyolult gondolatmenetű látványt tárt a néző elé. Hiszen korábbi látomásaiban, modern egyfelvonásos műveiben is rendszerint adott töprengnivalót, tanúsítva, hogy „sosem akart első látásra érthető lenni, mert nem szereti a banalitásokat”.

Az utóbbinak magam sem vagyok nagy híve. Többre értékelem a gondolati és formálásbéli újdonságokat, az eredetiséget, amely a táncalkotónak

csakúgy, mint példaképének, a francia költőnek mindenkor a legfontosabb művészi szempontja volt. Mégis kénytelen vagyok bevallani, hogy az Alvilági játékok koreográfusi mondanója két (pontosabban a videófelvétel megszemlélésével együtt három) megtekintés után sem lett sokkal tisztább, nem került hozzám érzelmileg közelebb, s a látvány minduntalan ugyanazokát a kérdéseket toltta elém. Ezenközben viszont azt is készséggel elismerem, hogy a táncalkotó egyedi atmoszférájú, különös képi világa – amelynek megteremtésében ismét Csík György működött közre attraktív díszleteivel, jelmezeivel – most is többször lebillincsel.

Tehát a koreográfus elképzelése (és a műsorlap ismeretetője) szerint a balett főszereplője a Költő, „aki miközben újra éli, újra álmódja az ókori legendát, aktív szereplőként is bekapcsolódik a dráma szövevébe”. A dráma pedig a csendtől és a különféle zajoktól kí-

A költő és Kerberosz: Krámer György és Sárközi Attila

Az Alvilág ura — Prepeliczay Annamária és Keith Liston Darby

sért előjátékkal indul, amely bemutatja a főhőst, képzeletének teremtményeit, Orpheuszt és Eurüdikét, illetve hármassuk sajátos érzelmi kapcsolatát. A színpadi történet innen a görög művészet világába, az alvilági istenek mitikus birodalmába vezet, a legendás szerelmespár viszontlátásának és örök elválásának színhelyére.

Az antik szobrokkal, oszlopfőkkel tarkított színpadtérben megelevenednek a glóbuszt

tartó Atlasz, az órkori Harcos és Myron Diszkoboloszának szoboralakjai, hogy egyéni mozgásakcióikat felváltva, hatásos koreográfusi ötlettel a reliefek képeit is életre keltsék. Rendelitetése szerint itt a Költőnek kell megküzdenie a tartarozsi bejáratot (mondják, „saját alvilágát”) őrző vad Kerberossal, illetve vállalnia Kharrón révész feladatát. Így aztán a méreletes tervezett és látványosan használt „varázsrúd-

dal” maga irányítja át a szerelméért esdeklő Orpheuszt, kis-sé hosszadalmas táncnettősök után. Közben azért egyéb kel-lékek (pl. „pitagoraszi objektu-mok”) és alakok is dúsítják a látványt, s különféle mozgás-akciók zajlanak több szólamban. Feltűnik például Hermész figurája, aki a holt árnyak csoportját tereli. A csillámló fejű, szomorú démonok között pe-dig a tétován bolyongó Eurüdi-két látni, görögösen redőzött ezüstlamé kosztümjében és fe-kete szellemtársaival együtt, igen szép mozdulatformákkal. Egyébként a kezdeti cirpelő hangok és mennydörgések he-lyébe itt lép be először Monte-verdi Orfeójának poétikus mu-zsikája, amely örömeinkre to-vább kíséri az első felvonás történéseit.

Igazán festői látványként je-lenik meg a halálistenek „palo-tája”. A becsúszó alacsony do-bogón a fekete-fehér eleganci-ájú Hadészt és Perszephonét látjuk, köztük háttal Eurüdiké fényesen tündöklő alakját, no és az isteni attributumok: a Me-dúza és a Kígyó kétkben, zöld-ben tekerdő sejtelmes figu-ráit. Minthogy a hatalmas palás-tok és különösen az irdatlan köcsögfejűszek az istenpárt egyszerre festik komikus és fenséges jelenségnek, ellent-mondásos külsejükhöz igazod-va a koreográfus is egyfajta ki-mérten előkelő és mosolygó-san groteszk mozdulategyve-leggel fogalmazta meg az Eu-rüdiké szabadságáért egyez-kedő isteni párbeszédet. Fur-csának tűnt viszont, hogy az új-ra egymásra találó szerel-mesek duettjét a koreográfus milyen szögletes mozdulatvo-nalakkal ecsetelte. Következé-sül – a líraiság helyett – ez a pas de deux szintén némi gro-teszk színezetet kapott, így hangulatában nem szolgált az istenek dialógusának igazi el-lenpontjául. Mindegy. Tagadha-tatlan formálási gazdagsága miatt, a díszlet, jelmez, zene, tánc összecsengéséért min-

Kőszegi Katalin és Pataki András
(Papp Dezső felvétele)

Köszegi Katalin Eurydiké szerepében (Ágoston felvételei)

denképpen ezt a felvonást érzem a balett legsikerültebb részének. Mondhatni, önálló egyfelvonásosként is megállná a helyét.

Ugy tűnik egyébként, hogy az egész estés balett megépítésénél az alkotó mintha egyfelvonásosokban gondolkodott volna. Különböző zenei hátterével, más-más történelmi korszakot, stílusvilágot megcélözva ugyanis mindhárom tétel valamiféle zárt egységet alkot. Még akkor is, ha a második rész

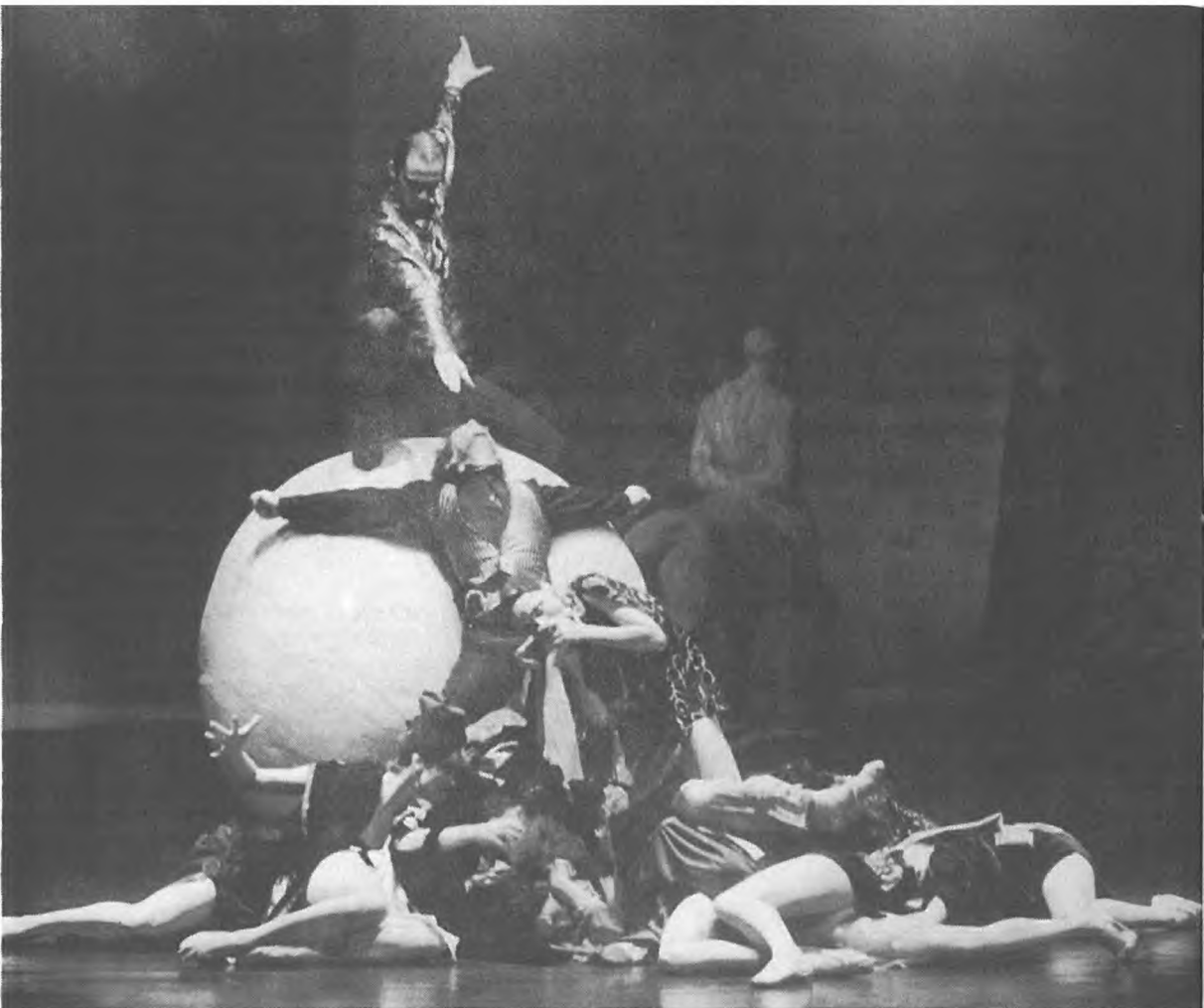
a legenda folytatását, az „Orpheusz és a Bacchánsnők” történetét tárgyalja, s ha a főszereplők megjelenése s az Alvilág metaforája bizonyos összekötőkapcsot jelez.

A Szkrjabin zenére készített második rész a századforduló tájkán játszódik, a korábbi díszletek szétzilált állapotából s az „izzó” földgolyó látványából ítélve az első nagy világégés idején. A táncos cselekmény gondolati és formálási centrumában ezúttal egy

komplikált viszonyrendszerű férfihármas áll. A Költő, a léha és elegáns ficsúrrá vedlett Kígyóé és természetesen Orpheuszé, akit társai igyekeznek rábeszélteni, hogy búfelejtés céljából tartson velük, vesse magát a vidám, könnyed társasági életbe, s hódoljon a dyonüoszosi örömeknek. Tulitarka, puccos-cuffos bálai hölgyek (öltözéküket mintha vadak tépkedték volna meg, holott a tépázás feladata majd éppen rájuk vár) máris körülöngylik a színpadot és a férfiakat. Kihívóan riszálnak, magukat kelletik, és kéjesen ölbe, nyakba csimpszakodnak. Gerjed a zene és a hangulat, nagy a kavalkád.

Orpheusznek azonban nem kell az ilyen örömködés. Lelki szemével ismét csak elvesztett szerelmesét látja, aki csodaszép álmoként úszik elé a szmokingos Hadész úr kíséretében és a fehér karika szimbólumával. Azután folytatódik az estélyi kavargás, a kedélyek egyre hevesebbek és feljzotabbak, a Költő pedig egyre erőszakosabban agitál. S mert barátja s annak legendája nem tűri az újmódi erőszakot, kénytelen a hagyománynak engedni. Ha egyszer Orpheusz meg akar halni, hát tessék: veszejtsék el, marják szét a bezsongott fúriák. A túl bőven tárgyalt, modern bacchanália impozáns táblóval zárul, amely az alélt női testhalom mögött a Költőt, illetve a hatalmas golyóbison uralkodó Kígyó fotográfiáját ábrázolja.

A mitológiai történet ugyan véget ér, de az átírási szándék tovább munkálkodik a nyugtalan költői képzeletben. Ezért hát az Alvilági játékok harmadik stációja napjaink nagyvárosi forgatagába, egy diszkóbeli vagy házi bulis multságba kalauzol. A modern épülethomlokzatot jelző díszlet (az előjátékból), a színes fények és a dzsesszre eszeveszetten rángatózó tömeg látványa próbálja bizonygatni, hogy milyen kétes értékű, tartalmatlan, immo-

A második felvonás záróképe (Magyarossy Zoltán felvétele)

rális világba csöppentünk. Olyan evilági Alvilágba, ahol a „táncpestis” tébolya uralkodik, ahol nincsenek már meghitt, igaz emberi kapcsolatok. Vagy ha mégis felbukkan – mint itt is – egy újabb Orpheusz-Eurüdiké-féle idill, gátlástalanul bele-gázol valaki. Például egy szem-üveges, fontoskodó kis „lila intellektuell”, aki nagybetűs Költőnek címezte magát.

Nem tehetek róla, hogy a Költő figurájáról, Krámer György szerepjátékáról végül ilyesmi jutott eszembe, miközben technikai teljesítményével nem volt semmi bajom. Jólle-

het a feleslegesen ráerőltetett szemüveg első perctől zavart, az előadó kamaszos külseje és egyéni szuggesztivitásának hiánya miatt sem láttam őt a balett pozitív vezéralakjának. Viszont Orpheusz szerepében Pataki András éppen vonzó személyiségével győzött meg, csak technikai felkészültsége, táncos biztonsága és erőnléte hagyott kívánnivalót. Kőszegi Katalin bájos Eurüdikéjét, s a fekete táncos Keith Liston Derby Hadész alakítását csak dicsérni lehet s még inkább Medúzaként Zarnóczai Gizellát, illetve Perszephoné megformá-

lásáért Prepeliczay Annamáriát, akik rutinos, kidolgozott technikájú táncos formájukat hozták és kiválóan ráéreztek feladatuokra. A legemlékezetesebb produkciót nekem mégis *Juronsics* Tamás nyújtotta, mert nyurga és képlékeny testével tökéletesen hitelt tudott adni Kígyójának, s mert minden színpadi megmozdulását feltűnő elegancia és könnyedség jellemezte. S hogy a *Szegedi Balett* egész testületi munkája érezhetően fejlődött, az még plusz örömként szolgált.

Szűdy Eszter

Utóhang egy születésnaphoz

Én is a színházi lépcsőn kezdtem, mint a fél Magyarországra. Abban a budapesti színházban, ahol épp a Győri Balett vendégeskedett. Meglapultam a sötétben, árgus szemmel figyeltem, és mélyen elraktároztam magamban az eleven teátrum üzenetét. Aztán az előadás végén vörösre vert tenyérrel úgy gondoltam, hogy igen, ezek a mámoros pillanatok visszahozhatatlanok, ez a színházi poézis csúcsa, innen már nincs tovább, megsuhintott a tökély.

Ez volt a hőskorszak, vagyis a hős érzések kora. A Győri Balettnek, meg nekem is. Hosszú ideig eltartott, mígnem számomra misztikus felhője foszlani kezdett. Valami megváltozott bennem, akaratomon kívül. Az új körülmények hozták így, melyekkel szemben tehetetlenek

bizonyultam; fura jelenségek okozták, melyek merőben más látásmódot kényszerítettek rám.

Az ünnepélyes pillanatban, amikor a táncszerető publikum apraja-nagyja gyertyát gyújt a Győri Balett születésnapjára és emlékezik, a tíz év krónikája helyett az említett fordulat miéértől szerenék beszélni.

Szólok arról, hogy színházi világunkban azóta sem volt, s többé talán meg sem adatik ilyen forradalmi indulás... Hogy ez a start tűzben izzott... Hogy ez a start csodaszámba ment... Hogy azóta is példaként citálják, történelmi eseményként jelzik...

Mára teljesen világossá vált, amit akkor még senki nem sejtett, hogy 1979 novemberében nemcsak a tánc történet új fejezetét nyitottuk meg, hanem egy

dagályosodó nemzeti ügy kartotékját is. Az eset koreográfiaja tipikusan magyar mentallításra vall. Nálunk a hősnek sohasem kedvezett a szerencse. Mivel híján voltunk a realitásérzéknek, vagy bálványt faragtunk belőle és elnéztünk neki mindent, amit csak lehetett, vagy a sárba tapostuk és tetszelegtünk az igazságszótó szerepében.

A közvélemény ítélőképessége könnyen deformálható. A Győri Balett tekintetében sincs másképp. Olyannyira, hogy azonnal kitérnek, ha valaki végre táncértkei felől közelít hozzájuk, s nem kegyeskedő szóvirág-halmazba fog. Amúgy pedig a közönségnek és a publicisztikának a Győri Balett elsősorban ügy, politika, a tánc másodlagos helyre szorul. Ta-

Fájdalmak útja (Mezey Béla felvétele)

Madarak voltunk...

lán azért, mert a társulat kapcsán olyan dolgok kerülhetnek szóba, melyekről eddig mukkanni sem volt szabad. Ezek legfőképp: a *hit*, a *lelkesedés*, a *karizma*. Még rendjén is volna, hiszen a felsoroltak valójában nemes, követendő erények, s ha valami hiányzott ebből a társadalomból, akkor ezek bizonyára. Csak hát ebből származik a félreértés is. A közvetlen éreztetés erre figyel, mert állandóan ezt harsogják neki, és azt hiszi, hogy rajtuk kívül nincs táncos Magyarországon, aki órákat verejtékezne a rúdnál, aki a próbák után olyan, mint a nyúlzott béka, aki lázasan is vállalja a szereplést, aki minden csepp erejét kileheli a színpadon – csak ők.

A köztisztület így növesztett egy misztikus, manipulált burkot a társulatra, és a társulat önmagára, melyet jobb lenne mihamarabb lehántani, mint felelőtlenül tovább növeszteni. Megjegyzem, ha ez nem történik meg, akkor a független tisztánlátásnak, no meg a tisztánlátásnak is befellegzett, mert a nyílt, de becsületes kritikai

hang folyamatosan ütközni fog a pozíciós érdekekkel.

Szólok arról, hogy amit a Győri Balett csinál, az leginkább tán népszínház, esetleg totális színház. Netán wagneri örökség: Gesamtkunst. Csak kis részben táncszínház, alig mozgásjáték. A leggyakrabban mégis festői, ötletekben sziporkázó díszlet- és jelmezfelvonul(tat)ás, némi szertartásos gesztuskörettel. Indítékában egyértelműen populáris színház.

Szüntelenül azon iparkodunk, álmainkat is az ösztönzi, hogy bármiképp, de kitörjünk emberi kötöttségeinkből, korlátaink szorosságából a végtelen felé. A Győri Balett ezt az ősi vágyat is kielégíti monumentális, akár többszínpados produkcióival. Ahol már maga a méret tekintélyt parancsol, sokkolja a képzelőerőt, az építészeti remek mindenféle történés nélkül megejtí a szemet. Ebből a helyzetből nem szabad, nem lehet rontani. Győz, hengerel a tér, a tánc csupán színezésre képes, elveszti robbanékonyságát, finomságát, ismerős tömegkoreográfia lesz belőle, felületes

karakterjellemezés mellett. Összecsapnak a jók és a rosszak ugyanúgy, ahogy pár éve tették.

Az utóbbi időben gyerekek lepték el a színpadot. Aranyosak és kedvesek, de kevés kivétellel még csak a táncórák alapgyakorlataiban járatosak. Ha csillogó szemekkel és virgoncul berohannak a porondra, érezhető melegség árad szét a nézőtéren. Kipirul az anyu, a nagymami, a rokonság arca, csak nekem (csak nekem?) üt szöveget a fejembe, hogy itt tán arra apellálnak: úgysem lesz senki, aki szóvá tenné ezt a felszabadult hangulatú csetlést-botlást.

A színházi lépcsőn kezdtem, de ma már ritka vendég vagyok arrafelé. Annyiszor ültem ott, hogy kitapasztaltam: apró módosításokkal majd' mindig ugyanazt kapom. Ugyanazt hitben, ugyanazt lelkesedésben, és – ami szomorúságomra okot ad – ugyanazt mozgásban. Kis túlzással: csak a szereplők neve és a főcím változik.

Králl Csaba

„Glasznosztly-turné”

Operaházunk két fiatal táncművésze, Volf Katalin és ifj. Nagy Zoltán a közelmúltban egy hónapot töltött az Amerikai Egyesült Államokban, ahol az első nemzetközi „Glasznosztly” balett-turnén vettek részt.

Úgy tűnik, a kelet-európai politikai változások szele a balettművészetet is megérintette. Egy gazdag New York-i üzletember, Akiva Talmi találta ki ezt a politikai célzatú eseménysorozatot, melynek lényege, hogy kizárólag „szocialista” országokból hívta meg a közreműködőket. Akiva Talmi Budapesten is járt, s ennek eredményeként utaztak táncosaink Amerikába.

– Rajtunk kívül még négy balettpár szerepelt a turnén – kezdte beszámolóját Volf Katalin –, a bolgár Evgenia Krasteva és Biszer Dejanov, a csehszlovák Jana Kurova és Jiří Horak, a kínai Lu Ou és Chun Hua Li, valamint Alla Khaniashvili és Vitalij Artyuskin a moszkvai Bolsojból. Mindenkinek eredetileg négy különböző

duettet kellett megjelölni, de végül esténként két-két számot táncoltunk. A műsor egyik részében egy klasszikus, a másikban pedig modernbb szám került színre. Mi Seregi László gyönyörű Rómeó és Júlia duettjét, s a Giselle nagy pas de deux-jét adtuk elő.

– Meghökkenő és csodálatos élmény volt látni úton-útfélen az óriási hirdetésekkel a nevünkkel, az autópályáktól a helyi televíziós adásokig – mondta csillogó szemmel ifj. Nagy Zoltán. – A reklámkampány természetesen megérte, hiszen telt házzal játszottunk mindenütt. Ezt a turnét Akiva Talmi úr még a friss politikai változások előtt szervezte meg, így csak hat előadást tervezett. Menet közben aztán kiderült, hogy lényegében szinte minden este el tudta volna adni a jegyeket. Valószínűleg ennek, meg a nagy sikernek köszönhető, hogy 1990 áprilisára visszahívott bennünket újabb gálaestekre.

Kansas City volt az első ál-

lomásunk, majd Memphis következett 30 °C-os kánikulával. Itt egy ünnepség keretében megkaptuk a város kulcsát és díszpolgárrá avattak bennünket. Ezt követően Savannah városába utaztunk, majd New York következett. Sajnos, ott nem tervezett előadást az impreszárió, így 12 napig csak „pihentünk”. Gyakorlatokra jártunk magániskolákba, s különböző stílusokban edzhetjük magunkat. Az egyik gyakorlaton például a remek dán technikával ismerkedtünk, míg egy másik gyakorlaton a nyugati tánctechnikák „nyugalmát” és az orosz virtuozitást ötvözték, különös figyelmet fordítva az ugrásokra.

– Én csak néhány nappal később utaztam New Yorkba – vette át ismét a szót Volf Katalin –, mert egy sajtótájékoztatóra hívtak meg New Orleansba. Nagy Iván, a helybéli és a Cincinatti-ban működő balettegütések közös igazgatója szervezte meg az előzetes hírvérést a „glasznosztly”-turnéről. Csodálatosan izgalmas, európai hangulatú ez a város. Az utcákon mindenütt zene szól, az Armstrongról elnevezett parkban szinte éjjel-nappal vérpezsdítő dzsesszkoncerteket tartanak. Ebben a városban zajlott le később a turné utolsó előadása.

– New York-i napjainkból még nem hagyhatom ki, hogy az egyik délelőtti gyakorlatunkra beállított Fernando Bujones, az ABT vezető szólistája. Hallott róltunk és látni akarta a Giselle pas de deux-t – szölt közbe Nagy Zoltán. – A bemutatkozásunk valószínűleg sikerült, mert jövő nyárra meghívást kaptunk tőle egy görögországi turnéra.

– Egyébként New Yorkban szerettünk volna a Broadway musical-jeiből néhányat megnézni – folytatta Volf Katalin

Volf Katalin New York-ban

MEMPHIS CONCERT BALLET

DOROTHY GUNTHER PUGH • ARTISTIC DIRECTOR

PRESENTS

DANCERS FROM CHINA • BULGARIA • CZECHOSLOVAKIA • HUNGARY • RUSSIA

–, de a jegyárak számunkra elérhetetlenek voltak. Bejutotunk azonban a híres MET-be, ahol Zeffirelli csodálatos Traviatájában gyönyörködhattünk. Az opera különleges balettbetétféjében előző este éppen Bujones táncolta a szőlőt. A metropolis lenyűgöző élményt nyújtott, a helikopteres városnézéstől kezdve a sejtelmes mellékcákáig. New Yorkból Birminghambe utaztunk, ahol a hatalmas sikerű balettest után a Fehér Ház képviselője adott egy grandiózus fogadást egy golfklubban a helyi előkelőségek részvételével. A fogadásokon egyébként mindenütt kitüntetett figyelemmel foglalkoztak velünk, s nem is mindig művészi okok miatt, hiszen magyarságunk is hozzájárult az óriási népszerűséghez. A televízióban is lépten-nyomon reklámozták, értékelték fellépéseinket. A sajtó felsőfokban írt rólunk, szinte minden mozdulatunkat lesték.

Ötödik előadásunk helyszínén, Floridában a szakmai programok mellett még egy kis éjszakai tengeri fürdőzésre is jutott idő. Nem mondom, izgalmas volt novemberben pálmák alatt lubickolni – állapította meg Nagy Zoltán. – Floridából utaztunk tovább utolsó fellépésünkre, New Orleansba, s innen már Európa felé vettük az irányt.

...Egy hónapot töltött Amerikában a két fiatal táncos, s ezalatt itthon a balettegyüttes is rendkívüli helytállásáról tanúskodott. Hiszen éppen ez idő alatt egy szereposztással és hét alkalommal játszották a Rómeó és Júliát, mellyel talán belátható időn belül az egész együttes is bemutatkozhat majd Amerikában.

–rR–

Albert: ifj. Nagy Zoltán

Táncünnep Kaposváron

40 éves a Somogy Táncgyűttes

December 23-án egész napos műltidézéssel kezdődött az a rendezvénysorozat, mellyel a négy évtizede, dr. Kanyar József vezetésével alapított Somogy Megyei Népi Együttes jogutódja, a kaposvári Somogy Táncgyűttes hívta-várta a közönséget. A fenntartó, a Latinca Sándor Művelődési Központ klubjában perregtek a 60-as, 70-es évek eseményeit megőrkítő filmkockák, az egykori művészeti vezető, Orbán Csaba felvételei. Délután az intézmény aulájában Pap János, a művelődési központ igazgatója nyitotta meg az együttes múltját felelevenítő kiállítást. Több száz fotó, oklevél és ezernyi tárgyi emlék villantotta fel a termékeny esztendőket.

Somogy legsikeresebb néptáncgyűttesének élén olyan művészeti vezetők álltak, mint a néhai Együd Árpád, Csíkvár József, Foltin Jolán, Haász Mihály, Vida József és Orbán Csaba. Tíz éve pedig Mosóczy István neve fémjelzi a 40 fős társulatot.

A karácsony előestéjén rendezett nosztalgiaesten még a színházterem lépcsői sem maradtak üresen. Nem csoda, hiszen öt generáció táncosai mutatkoztak be. A legviharosabb taps a „nagy öregek” és a 70-es évek táncosainak produkciói láttán csattant fel. A Somogy felnőtt tánckara és a Németh Ágnes vezette Somogyi Aprók, valamint a Tóth Lajos Általános Iskola kisdobos korosztályú utánpótlás csoportja ezen a napon háttérben maradt. Érthetően, hiszen az egykori táncosok csak ilyenkor léphetnek újra színpadra. A 40-50 esztendő nő és férfiák éveket, évtizedeket fiatalodtak...

Az egykori „somogyos” Szabados Péter az ilyenkor szokásos protokoll hangnem helyett őszintén mesélt az együttesben töltött másfél évtizedről; a tánc

ember- és lélekformáló erejéről, a mindennapos közösségi lét szerepéről. És mint a megyei művelődési központ igazgatója, arról is szólt, hogy az Arany I-es csoport számtalan néptáncossal, népzenevel „fertőzött” fiatal nevelt Somogyországnak. Elég, ha a megyei hagyományőrök vagy a gyermektáncscsoportok vezetőire gondolunk!

Mivel az est időpontja egybeesett a romániai vérengzésekkel, az egyperces néma gyászson kívül a szervezők a bevétel felét a Vöröskereszt útján eljuttatták oda, ahol ez a karácsony a legszomorúbb, ám legreményteljesebb ünnep volt...

A programsorozat december 29-én a Csiky Gergely Színházban folytatódott. Fennállása óta önálló est keretében az együttes először léphetett e deszkákra. Dr. Gyenesi István, a Somogy Megyei Tanács elnöke köszöntőjében ígéretet tett arra, hogy a megye vezetése nem hagyja veszni e kulturális tőkét. (Majd meglátjuk, mennyire gondolta komolyan, hiszen ezt az együttest is a megszűnés veszélye fenyegeti.) Megnyitója végén átadta a „Tegyünk többet Somogyért!” kitétetést. Tíz táncos „A szocialista kultúráért” kitétetésben részesült, a Zengő Együttes zenésze, Husi Gyula

Katonadal (Kovács Tibor felvételei)

Kötélékek

pedig miniszteri dicséretet vehetett át.

A táncprogramban Merczel István Rábaközi legénytánc című koreográfiáját láthattuk először, amellyel már a balatonfenyvesi fogathajtó világbajnokságon is találkozhattunk. A másik Merczel-koreográfia, a Somogyi táncok szintén eredeti anyagra épült, szépívű szerkezetben.

Németh Ágnes „aprói” remekelték ezután a színpadon. Ha végignézzük-csodáljuk ezt a 80 fős, bámulatos gyermekgárdát, optimisták lehetünk az utánpótlás felől. A fiatal tanítónő tíz év óta neveli Mosóczinak a tehetséges fiatalokat. Megalapozott tudással frissítik a felnőtt tánckart.

Újra – immár sokadszor – láthattuk Mosóczi egyik legszebb, legkiforrottabb evokatív művét, az Amerikás dalt. Nehéz volt megszólalni utána...

A második részt a Szolnokra

készített Kötélékek c. tánc nyitotta, az emberi rezdülések szövevényes kapcsolatrendszerével, az elszakadás esélyének felvillantásával. A széki ruhába bujtatott, egymáshoz foggal-körömmel ragaszkodó párok újból igazolták, hogy a szeretet, a szerelem örök érték marad, miközben megjelenésük a romániai események miatt új kicsengetéssel gazdagodott.

A Karikázó, a Legények és a Leányok című művek után a műsorharmadik már egy igazi táncszínházi produkcióval, a Kiss Ferenc zenéjére koreografált Commediával ért véget. A sztálinista érából napjainkig elvezető rövid történelmi lecke remek keresztmetszetet adott az elmúlt négy évtized kultúrpolitikájából.

A harmadik „felvonás”-ban olyan számokat láthattunk, mint a Tavaszi szél, a cigányfolklor elemeire épülő groteszk játék, a Botoló, vagy a Katonadal, mely-

nek színpadképe, a férjük sírhalmá felett fejfaként álló aszszonyok csoportja még most is szemünk előtt lebeg.

Az ünnepi programban Kiss Ferenc zenéjére Mosóczi egy meglepetéssel rukkolt elő: ismét egy férfi és női habitus illusztrálására vállalkozott. Az egykori legendás Ballada I. motívumai is megjelennek a szintén Ballada címet viselő műben. A szerelem-féltékenység-jóság-durva – ság láncolatára fűzött szám – a maga sajátos ambivalenciájával – az est egyik legszebb tánca lett.

A szatmári táncokkal záruló önálló est maradéktalanul kifejezte a Somogy Táncgyűttes küldetését. Mosóczi együttese az értékmentés mellett értéktelentésre vállalkozott, s hogy mindezt már-már hivatásos színvonalon művelje, azt ez a decemberi est is bebizonyította.

Lőrincz Sándor

Új együttesek Komárom-Esztergomban

A néptánc a „Nagy Pluralista Átalakulás” mostohagyereke. Nem divat, nem jó biznissz. Nincs rajta nyereség, csak deficit, meg ÁFA. Márpedig a kulturális piacgazdálkodás kegyetlen törvényszerűségei könnyörtelenül bánnak a nem nyereséges műfajokkal. Komárom-Esztergom megyében (1990. január elsejétől így nevezetik hivatalosan is) talán még az országos átlagnál is elszomorítóbb a néptáncosportok, táncház-zenekarok helyzete. Viszont alakult az elmúlt években két teljesen új, öntevékeny csoport olyan néptánc-kevelőkből, akiket nem egy hivatalos patronáló szerv, hanem a néptánc közös szeretete csalt össze.

Az egyik csoport *Tatán* alakult 1986-ban. A *Pötörke* nevet a tavairól híres város egyik közismert vízimalmáról kapta. A másik új együttes, a *Garabonciás* szintén 1986-ban alakult meg *Komáromban*. Mindkét együttesnek igen jó kapcsolatai vannak a rév-komáromi (komáromi) Hajóssal, mely többször is elnyerte a szlovákiai magyar népművészeti fesztivál nagydíját.

Decemberben a Pötörke és a Garabonciás a Folkpódium c. műsor keretében együtt mutatkozott be Tatabányán, a Közművelődés Házában.

Garabonciások kezdtek a műsort. A javarészt 14 év alatti gyerekek első műsorszámként Galgai játékokat mutattak be. Elsősorban a kisdobos korosztály remekelt, a nagyobbak már sajnos fásultabbak és lélektelenek voltak. Hasonló volt a helyzet a Szünet c. produkcióban is, mely azért kapta a szünet elnevezést, mert a koreográfus Gábor Klára az előadott gyermekjátékokat javasolja az iskolai tízpercekre. Az ötlet szellemes, a megvalósítás viszont kissé szokványosra sikerült.

Szerepelt még a komáromi gyerekek programjában sárkö-

zi karikázó, kalotaszegi legényes, dunántúli ugrós, valamint székelyföldi táncfűzér. Az utóbbiban bizony mind az ének, mind pedig a zene kissé falsra sikeredett, s ez sokat rontott a bemutató értékén. A Garabonciás legszellemesebb és talán legkidolgozottabb koreográfiája, a Söprős főleg dél-alföldi motívumokra épült. A gyerekek hibátlanul és kellő lelkesedéssel adták elő.

Valamennyi koreográfia szerzője lényegében az együttes művészeti vezetője, Gábor Klára. Egyedül a Székelyföldi táncokba segített be Molnár János Pécsről. Ígéretes a csoportot kísérő Portéka zenekar játéka is. A gyerekek egyébként 1987-ben arany minősítést kaptak az úttörő minősítő szemlén.

A tatabányai este másik résztvevője, a tatali *Pötörke* felnőtt-együttes. A táncosport tagjai között vannak egészen fiatalok, 12–14 éves lányok, és akadnak idős harcosok, erősen öszülő halántékkal, pl. Németn Kálmán, aki 46 éves kora ellenére még fölveszi a versenyt pl. sűrű tempóban a fiatalokkal. Ő Esztergomból jár át Tatára a próbákra és a fellépésekre.

A Pötörke alapítója, egyben művészeti vezetője *Thuri György*. Évekig a tatabányai Bányászban táncolt, és még jelenleg is gyakran fellép „nevelő együttesével”. Az együttes minősítő fesztiválra készül, az ezüst kettőt szeretnék „megaranyozni” tavasszal. Eddig kétszer jártak az NSZK-ban, főleg Tata testvérvárosában, Gerlingen léptek fel.

Jelenlegi reperóárjuk – a tatabányai fellépés alapján – eléggé egyenletes, rapszodikus teljesítményről árulkodik. Feltétlenül dicsérendő, hogy állandó műsorszámaik között szerepelnek a mátyusföldi, közelebből martosi táncok. (Keszegh István szlovákiai magyar koreográfus alkotásával a komáromi Hajós már 1987-ben el-

nyerte az országos nagydíjat Zselizen.) A tataiak precízen, technikailag elfogadhatóan táncolják a koreográfiát, ám hiányzik a hangulat, az atmoszféra, a csillogás a szemekből. Bizony, lenne még mit tanulniuk Hajóséktól. Thuri György dél-alföldi táncai már hangulatosabbak, csakúgy, mint a Pötörke által bemutatott széki táncok, ám mindkét táncrend kissé elcsépelre sikeredett. Ennél manapság már több kell! Ugyanez vonatkozik a technikailag kiváló Kalotaszegi legényesre is (mindkét műsorszám Thuri-koreográfia).

Kiválóan ráéreztek viszont a tataiak Csasztván András tréfas galgai halottastáncára, csakúgy, mint Szilágyi Zsolt Nyírségi táncaira. A nyíregyházi együttes „Ki mit tud?” győztes táncosa bebizonyította, hogy koreográfusnak is kiváló. A tataiak a nyírségi táncokat technikailag is kiválóan és kellő felszabadultsággal adják elő. Kísérőzenekaruk mindössze egy esztendeje alakult, de már most remek táncház-zenekaruk ígérkezik.

Sok jót lehetne még mondani a Pötörkéről, de azért szólnunk kell az árnyoldalakról is. Sajnos, a tagság egy része nem igazán híve a „tánc házas stílusnak”, igazából nem ismerik és nem is kedvelik a szabad táncot. Ez okozhatja teljesítményük egyenetlenségét, görcsösségét. Lehet, a néptánc „hivatalnokai” vannak túlsúlyban, akik pontosan eljárnak a próbákra, még pontosabban elutaznak a külföldi fellépésekre, de nem érzik át a néptánc és a népzene testet-lelket élesztő erejét. A csupaszív művészeti vezetőnek tehát elsősorban azt a fantasztikus szeretetet kellene átadnia, azt az érzelmi pluszt, mely a testszagú technikából pillanatok alatt költészetet, embert formáló tartást varázsol.

Dezső László

A *DER TANZ*, az NDK negyedévenként megjelenő folyóirata fontos adatokat közöl 89/3. számában a *Lipcsei Táncarchívum* működéséről és gyűjteményeiről. Emlékezetes, hogy ezt az Archívumot korábban a Táncművészet többször is bemutatta, részben még az alapító igazgató, az időközben elhunyt *Kurt Petermann* tájékoztatása nyomán. Ezúttal a gyűjtemény 1988-as jellemzőit közvetítjük:

Az Archívumban 3150 szakkönyvet tárolnak (tánc történet, pedagógia, klasszikus-, modern- és társastánc), 3200 mikrofilmet (tánc történeti, életrajzi, bibliográfiai stb. művekről), 880 kéziratot, 3500 német és idegen nyelvű műsorfüzetet, 1600 hanglemezt és kazettát, 525 zongoraletétet és partitúrát, valamint 60 német vagy külföldi szaklapot, folyóiratot. Ezenkívül ikonográfiai gyűjteménnyel (fotók, diák a táncról), újságkivágatok gyűjteményével is rendelkeznek, továbbá 16 mm-es hangosfilmekkel, amelyek az NDK eseményei túl a kelet-európai folklór és színpadi tánc megjelenéseit rögzítik. Alig kell mondanunk: a német rendszeresség jegyében minden gyűjtemények használatát pontos szerzői, földrajzi stb. katalógusok segítik elő.

Mivel a gyűjtemények magyar vonatkozású anyagot is tartalmaznak (pl. a magyarországi svábok tánc kultúrájáról is Petermann és Martin György még együtt készített filmfelvételeket), elképzelhető, hogy a gyűjteményt hazánkban is felkeresik. Ezért jelezzük, hogy az Archívum hétfőn, csütörtökön és pénteken áll nyitva az érdeklődők előtt, pontos címe pedig: Gottschedstrasse 16., Leipzig 7010, Tanzarchiv der DDR.

...

„*A Juan*” címmel a Svájcban élő koreográfusnő, Susana készített új koreográfiát, ugyanaz a Susana Audeoud, aki 1948 és 1970 között José de Udaeta partnereként aratott sikert a flamenco-táncnál Európa színpadain. Új koreográfiájának lényege: Don Juan történetét flamenco-táncokkal állítja színpadra.

...

Birgit Cullberg az Operaházban! Decemberi értesülésünk szerint a neves svéd koreográfusnő „*Mamma Maria*” címmel márciusban tanítja be a budapesti táncosoknak legújabb

egyfelvonásosát. Bemutatóját várhatóan április 4-én tartják meg, s elképzelhető, hogy a baltból június-július folyamán televíziós produkció is készül.

...

Az új hamburgi Balettközpontról közölt részletes tudósítást a nyugat-berlini Tanz Aktuell legújabb, 89/90-es száma. Emlékeztetjük olvasóinkat a Táncművészet korábbi híradásaira, melyek szerint John Neumeier, a Hamburgi Balett igazgatója már 1978-ban megalapította iskoláját, s most, pontosabban az 1989. szeptember 23-i avatásra elérkezett az idő, hogy az oktatás új épületkomplexumban nyerjen otthont. A kiindulást egy műemlékként is nyilvántartott régi gimnázium, az ún. „Schumacher-épület” adta, tatarozásához és a kiegészítő balett-termek építéséhez Hamburg városa 7,7 millió márkát adott. A belső berendezés másfél millióba került, ehhez egy hamburgi mecénás 450 000 márkával járult hozzá.

Az új épületegyüttes természetesen szolgálja a gyermekek közismereti oktatását, a szakismereti tanulmányokat pedig kilenc balett-teremben folytatják. (A legnagyobbak a mérete nagyjából azonos a hamburgi Opera színpadáéval.) Jelenleg nyolc táncpedagógus oktatja a 120 tanuló, az utóbbiakból 32 lakhat az iskola internátusában.

A szaktanulmányokról a tudósítás annyit árul el, hogy a 7–10 éves gyerekeknek előkészítő osztályokat tartanak fenn, hogy a 2. balettosztálytól már rendszeresek a napi tréningek, s hogy a 3. osztálytól a Graham- és folklórtanulmányokat is bekapcsolják. Az „iskolapénz” bizony csinos, legalábbis a magyar zsebeknek: havi 200–300 márka a tandíj, az internátusi ellátásért pedig havi 700 márkát kérnek. Igaz, engedményeket, sőt ösztöndíjakat is adnak.

...

JUBILEUM – Jeles néptáncgyűttesünk decemberben ünnepelte fennállásának kerek évfordulóját. A *pilisvörösvári* német nemzetiségi együttes, melyet egykor Hidas György alapított, 35. életévét regisztrálta, s aki ismeri a magyarországi táncéletet, tudhatja, hogy ez az együttes – különösen az elmúlt tíz évben *Wenczl József* koreográfiáival és irányításával – milyen példaadó szerepet játszott a német tánc kultúra felvirágoztatásában.

Ismét kiadták *Lábán Rudolf* könyvét. A magyar származású híres koreográfus és elméleti kutató, a századforduló utáni európai táncművészet egyik megújítója *A mozdulat művészete* c. kötetében az emberi belső világ mozdulati kifejezését, a test-akciók mibenlétét analizálta. „Die Kunst der Bewegung” c. könyvét a nyugatnémet Florian Noetzel Verlag adta ki a közelmúltban.

...

Az *alternatív táncirányzatokról* eddig is igyekeztünk hírt adni, de a nyugati szaklapokat bön-gészve lehet, hogy gyarapítani kell híradásainkat. Úgy tűnik ugyanis – kivált a különböző iskolák hirdeteiseiből –, hogy Nyugat-Európában gombamód szaporodnak a különböző célzatú „workshop”-ok és „Werkstatt”-ok; a korábban bevett pantomim, buto és flamenco mellett a hirdetések most már táncszínházi képzésre és „biodance”-ra ösztönzik az olvasót, esetleg öt-napos „kontakt-improvizáció” tanfolyamra invitálják. Az áradaton külön külön feltűnik, hogy a táncterápia-kurzusok egyre erősebben terjednek.

...

SEREGI LÁSZLÓ KITÜNTETÉSE. A napilapok már hírül adták, hogy 60. születésnapja alkalmából a Magyar Állami Operaház koreográfusát több évtizedes kimagasló művészi tevékenységének elismeréseként december 12-én a Magyar Köztársaság babérkoszorúval ékesített Zászlórendjével tüntették ki. A hírhez kapcsolódik, hogy december 17-én a Magyar Televízió is ünnepi műsorral emlékezett meg a koreográfusról, felvillantva a Rómeó, A cédrus, a Sylvia és a Spartacus, a Változatok és A fából faragott királyfi Seregi-koreográfiáinak részleteit. A műsorban megszólaltak a pályatársak is, de a fő attrakcióval kétségtelenül az ünnepelt szolgált, amikor elmélkedve, vagy éppen gyilkos iróniával a nézők elé tárta táncos-koreográfus pályarajzát. – A gratulálókhoz a Táncművészet szerkesztősege is csatlakozik!

...

Mi igaz és mi nem? A nyugatnémet Tanz-Aktuell táncmagazin 1989. novemberi számában

Martina Leeker tudósít a Párizsban alkotó magyar koreográfus, Josep Nadj műsoráról, melyet a társulat a Hannoveri Táncnapokon is bemutatott a cikk írója szerint tavaly szeptemberben. Nos, a híradásnak „a fele sem igaz”, s ezt én, a társulat egyik tagja sajnálhatom igazán.

Szeptember huszadikán gyanútlanul indultam útnak Budapestről a Malév járatán Hannoverbe. Átszállás Münchenben, s a továbbutazásig másfél órát várakoztam a repülőtéri tranzitban. Békés unalmamat a hangosbeszélő szakította félbe: „Miszter R.-t várják az információnál”. A titulushoz nem illő módon rohantam, s egy perccel később egy készséges hölgy átadott egy cédulát, rajta telefonszámmal: azonnal hívjam fel! A hannoveri járat tíz perc múlva indul, a telefon érmékkel működik, viszont a zsebemben bankjegyek lapulnak. Újabb futás: ki tud pénzt váltani érmékre? Senki, mert általánossá vált a csekkfüzet és hitelkártya használata, pénz nem tartanak maguknál az emberek. Nem marad más lehetőségem, rábeszéltem a határőröket, hogy engedjenek ki a tranzitváróteremből. Végül egy gyorsbűfé pénztárosa könyörült meg rajtam, kezembe nyomva az áhított érméket.

Futás vissza a határőrökhöz, akik barátsággal átengedtek az utaskordonon. Repülőgépen indulásig négy (!) teljes perc állt rendelkezésemre, hogy a telefonból értesüljek: a hannoveri színház leégett, nem szükséges odautaznom, mert *elmarad a Hannoveri Táncnapok rendezvénye*, melyen Nagy József párizsi társulata is szerepelt volna.

A Tanz-Aktuell tudósítója, Martina Leeker bizony megalapozatlanul, előzetesen adta nyomdába cikkét a vendéjátékról, melyet a váratlan események meghiúsítottak.

...Hogyan végződött a történet? Münchenből visszafordultam, az elképedt stewardess-ek sürgetése ellenére. A gép ajtaja bezárult, a bőröndöm elrepült Hannoverbe (majd három nappal később sértetlenül Budapestre). A többiek pedig? Nyolc táncos és két technikus Párizsból érkezett a leégett színház romjaihoz. Föl-mérték a helyzetet, s a közeli vendéglőben elfogyasztottak egy hannoveri húslevest, majd visszautaztak Párizsba. Bizony, kevesen engedhetik meg ezt... R. L.

Mitikus mozdulatharmónia

„...nem szabad elfelejtenünk, hogy testünk minden gesztusa és akciója mélyen gyökerező misztérium, és nem csupán külső funkció, ahogy ma sokan tartják.” – Lábán Rudolf: Choreutica

„Choreosophia” – körök bölcsessége – kezdi Lábán a mozdulatharmónia elméletéről írott könyvét, a Koreutikát. A mű kulcsszavának tekinthető kifejezést a pitagoraszis iskola követői használták Plátón idejében a mágikus gyökerű ősi tudásra az univerzális rendről, a világegyetem mozgását meghatározó legfőbb rendező elvről. Az előrevetített párhuzam Lábán „új mozgáskonceptciónak” tartott elmélete és a harmónia egzakt formába öntött, általános érvényű megfogalmazására alapozott archaikus görög világszemlélet közti rokonságot sugallja.

Koreutikán Lábán a harmonikus mozgás különböző formáinak tanulmányozását, a mozgás analízisét és szintézisét értette. A mozgást az emberi nyelvek egyikének tartotta, amelyen keresztül a mozgás szemléelője nemcsak a mozgás térbeli útját és időbeli ritmusát érzékeli, hanem az út közvetítette hangulatot is, mivel a térbeliséget többé-kevésbé mindig átszínezi valamely érzés vagy gondolat. A mozgás érzelmi tartalmát a térbeli formától elválasztani ugyanolyan le-

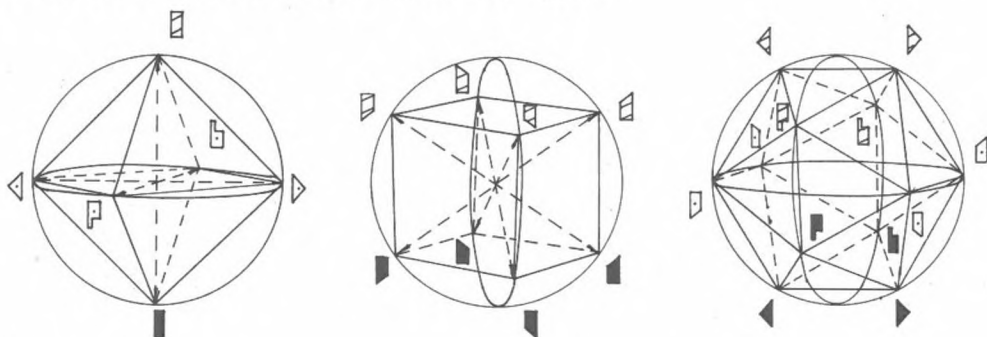
hetetlen, mint a testi (anatómiai, fiziológiai) funkciótól, amelyen keresztül megjelenik. Ezért a mozgás, a tánc nyelvével tudatosan kell művelni, meg kell ismerni szerkezetét, koreológiai rendjét, hogy a mozgás átható és erőteljes legyen. Lábán alapvetően fontosnak tartotta az egyes mozdulatfázisok természetes karakterének feltárását, s hogy ezek összekapcsolásából értelmes mozgás-sorokat hozzon létre. „A mozgás élő építészet” – az épület a mozdulatok térbeli útjából emelkedik, szerkezete a mozgás-sorok egyes elemei között található térbeli viszonyokban jelenik meg. E viszonyok meghatározása és megvalósításuk rendje Lábán tételmeletének lényege.

A tér általános fogalmától megkülönböztette a „személyes teret”, a „kineszférát”, amely az egy lábbon állva, maximális végtagkinyújtással elérhető, test köré képzelte gömb felszínét. A harmonikus mozgás-sorok fő térbeli pontjait a kineszféra gömbjébe írható szabályos téridomok csúcspontjai képviselték. Térbeli orientációra a szabályos testek

közül az oktaédert, a kockát és az ikozaédert választotta. A kineszféra középpontjából, a test súlypontjából e téridomok csúcsaihoz húzott egyenesekkel azonosította a nevéhez fűződő táncjelírás rendszer fő irányait. (Meg kell jegyeznünk, hogy a Lábán-kinetográfia ezen eredeti irányszemlélete az ettől az elmélettől eltérő mozgás-sorok lejegyzésére alkalmatlannak bizonyult, így a kinetográfiai rendszer továbbfejlesztői az irányrendszert gyakorlati szempontok szerint módosították.)

Az oktaéder hat csúcspontja az alap magas-alap mély, elől-hátul, jobb oldalt és bal oldalt ellentétes iránypárokat határozta meg. A három dimenziót reprezentáló hat irányt (amelyek tkp. a Descartes-féle koordináta rendszer tengelyirányai) dimenzionális irányok névvel foglalta egy csoportba. A következő iránygyűttest, a diagonális irányokat a kineszférába helyezett kocka nyolc csúcsa jelölte ki. A dimenzionális irányok közötti tizenkét irányt diametrális csoportnévvel az ikozaéder csúcsaihoz rendelte. A kineszféra közép-

Az oktaéder, a kocka és az ikozaéder a kineszféra gömbjében

pontját alapiránynak tekintve így összesen 27 térbeli viszonyt határozott meg.

A térbeli viszonyok harmonikus sorozataihoz Lábán a szabályos testek csúcspontjai által meghatározott irányok szekvenciális megvalósítása, az ún. mozgatlanskálák révén kívánt eljutni. A harmónia-elv a skálák irányrői irányra megtett „harmonikus lépései” révén megjelenő egyensúlyi ellentétek kibontásában és feloldásában érvényesült. Az oktaéder dimenziális irányjait magukba foglaló mozgatlanskálák Lábán számára stabilitásérzetet adtak, a dimenziók relatív nyugalomhoz, pózhoz, szünethez vezettek. A kocka csúcsai által kijelölt diagonális irányokat követő mozgatlanskálák az egyensúlyvesztés érzetét keltették, ezért tartotta úgy, hogy a valós mobilitás majdnem mindig diagonális értékek eredménye. Mivel minden mozgatlanskálákban fellelhetők stabil és labil (mobil) tendenciák, Lábán e két tulajdonságot magába foglaló ikozaédes irányskálákat tekintette harmóniaelmélete legkifejezőbb eszközeinek.

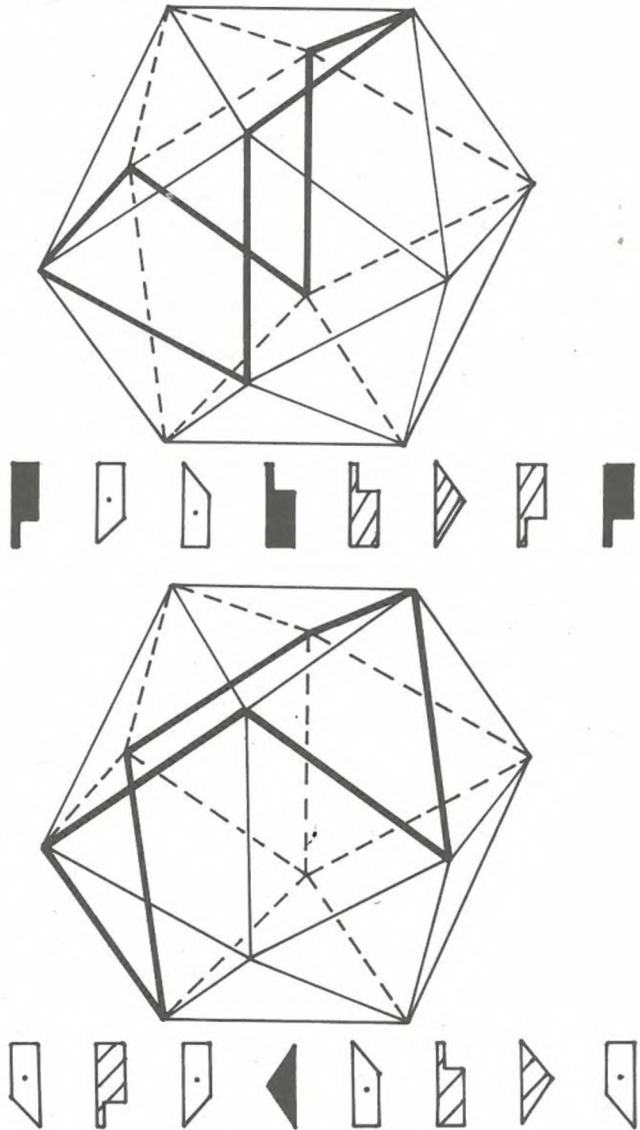
A mozgatlanskálák-elmélet e vázlatos formai ismertetésében az ókori görög természetfilozófia meghatározott vonulatának igen erős hatása ismerhető fel. Az antik hagyomány szerint legelőször Pitagorasz törekedett harmónia-elvek felállítására. Az általa alapított iskola és egyben vallási szekta felfedezni vélte, hogy a mindenséget a számok kormányozzák, így a számok hatalmát a világ összes jelenségében igyekeztek kimutatni. Az általuk teremtett új tudományok egyike, a zenematematika keretében a zene irracionálisát a számok racionális világába illesztették. A híres kánón (hűmérő-eszköz)-kísérletekkel igazolták, hogy a megfeszített húr hosszát 12 egyenlő részre osztva, a húrt 6-nál lefogva és megpendítve a húr hosszának megfelelő alap-

hanghoz képest az oktávot, 8-nál a kvintet halljuk. A 8-hoz tartozó kvintet a 6 és 12 harmonikus középértékének nevezték, és a „pitagoraszai skálát” kvintugrásokból, azaz harmonikus középérték ugrásokból építették fel. A megfelelő hangközök származtatása érdekében esetenként az arányok 27-szeresével számoltak.

Lábán dimenziális, diagonális és diametrális irányainak 6–8–12-es csoportosítása és az irányok 27-et eredményező összege szembeszökő egybeesés.

Pitagorasz iskolájától közvetlen írásos emlék nem maradt. Annál több Platónról, aki Timaiosában foglalta össze és fejlesztette tovább a pitagora-

Egy stabil (fent) és egy labil (lent) ikozaédes skála. Nyolc lépésből áll, mint a zenei skálák, a kezdő- és a záró „hangja”, mozgatlanskálák azonos

A mozdulatok vonalvezetési alapformái

szi számmisszítikán és geometrián nyugvó harmóniai törekvéseit. A gömbbe írható szabályos testeket tartotta az univerzális lét archeotípusának (tetraéder: tűz, oktaéder: levegő, kocka: föld, ikozaéder: víz, dodekaéder: kozmosz), amelyek a halandók számára az isteni lélek manifesztumai, magukban hordozva a pitagoraszai harmónia-elmélet valamennyi arányát. Geometriai harmóniájukat transzponálta metafizikába, politikába, építészetbe, költészetbe, asztrológiába. És – mint fentebb láttuk – Lábán a táncba is transzponálta. Lábánt feltehetőleg lenyűgözte a „kozmosz kristályok” (a szabályos testek) és a „világharmónia” között felállított pitagoraszai párhuzam, amelybe a mozdulatok harmóniáját kívánta beilleszteni.

A platóni „ellentétek harmóniáját mint a zenei szépség egyik alapját” Lábán az általa meghatározott skálák, mozdulatsorok stabil-labil egyensúlyaként értelmezte. De melyik az a Timaiosban említett legfőbb arányosság, „a kötelek között a legszebb, amely önmagát és az összekötött dolgokat a legjobban egyé teszi”? Nem más, mint a valamennyi szabályos testben fellelhető matematikai törvény, az aranymetézés. Tárgyi emlékek szerint szabályát már jóval az antik görög kultúra virágzása előtt ismerték, és évezredekken keresztül szoros kapcsolatba hozták az esztétikával. A pitagoraszai iskolához fűződik annak kifejtése, hogy a tökéletes emberi test az aranymetézés szerint épül fel. Lábán azt is igazoltnak vélte, hogy az aranymetézés szerint kialakít-

tott három egymásba csúsztatott téglalap csúcspontjainak összekötése révén létrejövő ikozaéder szögei az egyes testrészek maximális mozgáslehetőségeinek felelnek meg. A szabályos testekbe – mint a világegyetem harmonikus, egybehangzó mozgásainak analógiájába – vetett hit alapján érezhette, hogy „...az ikozaéder megszabta utakat járva (bennünk) harmonikus, derűs, vidám érzetek és benyomások keletkeznek, míg más utak követése haragot, boldogtalanságot és diszharmóniát kelt”.

Lábán ősi jelképekhez való vonzódása az egyes mozdulatfázisok (gesztusok) alapformáinak feltárásában is megnyilvánult. Valamennyi mozdulatformát a táncgyománny négy elemi térbeli vonalára, az egyenes (droit), az ívelt (ouvert), a csavart (tortille) s a kerekített (round) vonalvezetésekre vezette vissza. Azonban a négy formát egy alapforma, a spirál részének vagy metamorfózisának tartotta. A spirál pedig változó formában, hol gomolymintaként, hol csigákba rendezett hajtincsekként, hol oszlopok, oltárkövek lezárásaként vagy meander mintaként jelenik meg az emberi kultúra hajnala óta, de jelentése mindig azonos – és ez a transzcendens, isteni lélek.

Lábán a „choreosophiát”, a körök bölcsességét az ősi tudásról nem csupán formai értelemben tekintette sajátjának. Mozdulatfilozófiájának egyik fő oszlopa volt a mozdulatok, a tánc, a körtánc isteni hatalmába vetett hit. (Tudni vélik róla, hogy a táncoló dervisek mohamedán szufi szektájának hatása alá került, és megkísérelte

az extatikus állapot elérését célzó forgó táncokra alapozott mozgásszabályok kidolgozását is.) „A tánc teljes kultúra” – írja A tánc világában –, „teljes társadalom, tiszta tudás... De a táncok táncának legtisztább idoleja, a világtörténelem a körtánc, amely az emberi testet mozgaltja...” Az univerzumot uraló körmozgás megfeleléseként számára a mozgás – különösen a körmozgás – mámore volt az, amely a kozmikus egység, a kozmikus harmónia ősi asztrális doktrínáját visszhangozta: „...a harmónia egyesített törvénye ... a kristályformától az emberi szándékig mindenütt feltűnve a tánc törvényeként fedi fel magát, amely úgy tekinthető, mint a bizonyosság küldötte az élet felső kérdéseiről.”

Feltehető, hogy Lábán tanításának dinamikus, átütő erejét kidolgozatlansága ellenére ez az alapfilozófia adta. Ez pedig teljes eltökéltségből és vallásos hitből származott. Sokaknak teljesen új, misztikán és extázison alapuló, sajátos mozgásvilágot tárt fel. De szinte elérhetetlen lett az adekvát értelmezés számára, mivel a mítosz jelentésében és lényegében nem teoretikus. Elméletének bírálói (a legjelentősebb összefoglalót Gordon Curl írta a Laban Art of Movement Guild Magazin 1966–1969-es évfolyamaiban) felhozzák ellene, hogy bármely művészeti ágban képtelenség kiválasztani a szépség egzakt fokát, hogy az esztétikum alapmértékének tartott aranymetézés geometriai tökéletessége hideg és élettelen, hogy a kristályszerkezetben megjelenő szabályos testek csak a szer-

vetlen világban és az élet há-
tárát jelentő vírusoknál figyel-
hetők meg. Térharmóniáját az
európai hagyomány szerinti ze-
nei harmónia naiv párhuzamá-
nak tekintették. Megemlítik to-
vábbá, hogy – a tánc extatikus
funkciójának örök népszerűsége
alapjaként – a szimbolikus
táncgesztusok csak véletlen-
szerűen közvetítik a táncos va-
lós érzelmét, és hogy Lábán

felfogásmódja nem tudott kü-
lönbséget tenni esztétika és
misztika között, ezért a moz-
gásművészet fejlődésének
gátjává vált.

De vajon elegendő-e Lábán
mitikus tudatosságát csupán
stimulusként, motívikál szerep-
ben pusztán az esztétikai
szándék alá rendelni? Ismét
Platón Timaiosát idézve „...a
harmónia nem értelmetlen gyö-

nyörűségre való – mint ahogy
most sokan tartják –, hanem a
lélek bennünk dízsharmonikus-
sá vált körforgásának rendbe
hozására.” Mert e nélkül –
Hamvas Bélával szólva – nem
egyéb-e a művész (a költő) a
profitcentrikus valóságában, a
tömegeből fakadó közfelfogás
felsőbbséges fölénye szerint,
mint: pojáca, semmi több?

Fügedi János

Metamorphosis Transylvaniae

Mi köze a magyar táncos tár-
sadalomnak a romániai változá-
sokhoz? Nagyon sok. Ne említ-
sük most az emberi jogok sok-
szoros megsértését, a nemzeti
megaláztatás mindennél fájóbb
folyamatát. Maradjunk szűkebb
portánkon. A magyar táncmű-
vészet – elsősorban a néptánc-
mozgalom és -kutatás – már a
hatvanas években felismerte a
nemzeti integritás fontosságát,
s ennek megfelelően gyűjtötte
és vitte színpadra a kalotaszegi,
mezőségi, gyimesi és szé-
kely táncokat. Közben örömmel
fedezte fel és ápolta a román
táncokultúra jeles darabjait. Ne-
gyed század színpadi bemuta-
tóit, az itt és ott rendezett tánc-
házak igazolják, hogy a méhke-
rúki ardeleana ugyanolyan ked-
ves volt táncosainknak, mint a
kalotaszegi legényes, a lőrinc-
évi pontozó vagy az ugyancsak
erdélyi „hajdau”.

A táncos együttélésnek
ugyan mi volt a velejárója? *Martin*
György ha feltámadna, be-
szélné az átcsempészett film-
felvételekről, nem kevésbé a
határon elkobzott tekercsekről,
s szólhatna arról is, hogy *Kallós*
Zoltán az elmúlt két évti-
zedben milyen meghurcoltató-
sokat kellett túlélnie. És a sort
bizonyára folytathatnák mások
is, akik gyűjtőútjaik során a
spontán szeretet mellett a be-
sűgők ármánykodásaival is bő-
ven találkoztak.

Nem kérdéses, csupán szo-
morú vallomás, hogy az elmúlt
tíz évben a *Táncművészet* is a
gyanúsnak minősített orgánu-

mok listájára került. „Elvesz-
tek” postán küldött példányaink,
Biharpüspökin is kéjjel ko-
bozták el az utasok bőröndjé-
ből előbukkanó lapszámokat. A
Securitate ezt is számon tartotta,
mint ahogy tudósítónkat,
Dezső Lászlót is felvette a fe-
ketelistájára, mert a csiksomlyói
búcsúról vagy az egyre
jobban átmázolt „Tavasza Hár-
gitán” rendezvényről akart híra-
dást nyújtani. (Tavaly már minden
határállomásról visszaküldték,
előtte viszont, az egyik
rendezvény után több órát ven-
dégeskedett a *Securitate*-nél.
Maga csodálkozott a legjobban,
hogy megúsza verés nélkül.)

A legfájóbb, hogy a Táncmű-
vészet is gyászolja a maga temes-
vári halottját. Nem 1989-
ből, hanem legalább öt évvel
korábbi. A tudósító, *Á. Kovács*
Sándor szerényen kopogtatott,
a magyarországi szerkesztő
pedig boldogan vette jelentke-
zését. Hiszen egész Romániá-
ból alig akadt szakmai híradás,
miután a lasiban kiadott *Balet*
c. lap is jobblétre szenderült.
Persze, hogy örülni kellett a temes-
vári és kolozsvári tudósítá-
soknak, pedig már szinte a
végjátéknál tanúskodtunk. Bará-
tunk szorgosan küldte híradá-
sait, olyan gondos és himnikus
körtéssel, amelyet nálunk már
tíz éve sem lehetett volna kö-
zölni, s cigarettapapír vékony-
ságú kéziratot, hogy elférjen a
mellényzsebben. Aztán meg-
szűnt minden. Utóbb gyulai ro-
konai értesítettek, hogy egy-
szer beidéztek a *Securitate*-ra,
benn volt egy órát, aztán haza-

ment, s újabb óra múlva ösz-
szeesett és szívrohamban
meghalt. Soha nem találkoztunk
személyesen, s azt sem
állíthatom, hogy csupán a
Táncművészet miatt gyötörték.
Mégis: hadd legyen közös mártírunk
a decemberi temesvári
százak mellett, mert ő is jó és
közös ügyet kívánt szolgálni!

Több, mint negyed évezre-
de, 1736-ban jelent meg a ma-
gyar művelődéstörténet egyik
alapl műve. A háromszéki főki-
rálybíró *Apor Péter* írása, az *Erdély*
változása akkor a XVII-
XVIII. század fordulójának szo-
kásait, erkölcsait fogta egybe.
Napjainkban, épp a viharos vál-
tozások korában érdemes fel-
idézni művének teljes címét:
Metamorphosis Transylvaniae,
azaz *Erdélynek régi együgyű*
*alázatos idejében való gazdag-
ságából e mostani kevély, cifra,*
*elfordult állapotjában koldus-
ságra való változása.* Lehet –
tapasztalva Temesvár, Arad,
Bukarest, Kolozsvár, Nagysze-
ben és más városok decembe-
ri eseményeit, a *Securitate*
rémtetteit és a szolidaritás fel-
emelő példái –, egy vállalkozó
krónikás a pedáns cím parafrá-
zist is megírhatná, immár el-
lenkező előjellel. Mert megnyílt
a remény, hogy a „kevély, cif-
ra, elfordult” állapotból, a jog-
fosztottságból és koldusságból
ismét a jogegyenlőség bonta-
kozzék ki, mint ahogy a totális
kifosztottság után talán a szel-
lemi és anyagi felvirágzásban
is bízhatunk.

Maácz László

Fekete-piros

leíró költemény, melyet szereztem a kolozsvári malomárok és telefonpalota közti járdaszígről az ezerkilencszázhatvanas-hetvenes esztendőkből csütörtök és vasárnap délutánonként.

Fekete-piros csütörtök
és vasárnap délután
– amikor kimenős a lány –
fekete-piros fekete
táncot jár
a járda szöglete.

Akár a kéz, ha ökölbe kékül.
Zeneszó, énekszó nélkül.
Egy pár lány, két pár lány
fekete-piros fekete
táncot jár.

Kolozsvári telefonház,
száz az ablak, egyen sincs rács,
ki-bejár a világ rajta,
de azt senki nem láthatja.
Egy pár lány, két pár lány
fekete-piros fekete
táncot jár.

A magnó surrog így,
amikor hangtalan másol.

Sír a csizma, sír
a szédítő táncoló:
tatár öröm, magyar bánat,
megszöktették a rózsámat.
Ha megnyerte, hadd vigyél
Fekete-piros fekete
táncot jár
a járda szöglete.

Mintha tutajon, billegőn,
járnák süllyedő háztetők,
alámerülő szigeten
úszó koporsófödelen.

Fejük fölött neon-ág,
csupa világ a világ!
Ecet ég a lámpában,
ecet ég a lám-pá-ban.
Anyám, anyám, édesanyám,
gondot mért nem viselsz reám.

Föl-föllobban
egy-egy dallam,
– amit talán csak én
a botfűlű hallhatok,
akiben kézzel-lábbal
mutogatnak a dallamok, –
föl-föllobban
egy-egy dallam,
s mint a gyertya a huzatban kialszik.

Szamos partján mandulafa
virágzik;
fekete-piros fekete
táncot jár
a járda szöglete.

Körbe-körbe
majd pörögve majd verődve
le a földre
föl az égbe
szembenézve
sose félre:
egy pár lány, két pár lány
fekete-piros fekete
táncot jár.

Honnan járnak, honnan hozták,
honnan e mozdulat-ország?

Szétlőtt várak piacáról,
csúrföldjéről, még a sátor
vagy a jurta
tüze mellől röptette föl
a csípők, a csuklók, térdek
katapultja?
Vagy régebből, húszezerből?

Még a nyelv előtti ködből
teremti újra – az ösztön?
Akár a szemek mandula-
metszését az anyaméh
szent laboratóriuma?

Honnan járnak, honnan hozták?
Honnan e mozdulat-ország?
S milyen titkos adó-vevők
fogják, folyton sugározván,
az egyazon vér és velő
hullámhosszán?
Akár a kéz, ha ökölbe kékül.
Zeneszó, énekszó nélkül.

Egy pár lány, két pár lány
fekete-piros-fekete
táncot jár.

A magnó surrog így.
– amit ha visszajátszol:
Koporsó és Megváltó-jászol.

1972.

Kányádi Sándor

A határainkon túli magyarságért

Hosszú évtizedek után ismét előtérbe került a határainkon túli magyarság sorsa.

A szomszéd országokban élő magyar néptáncsoportok bizony nagy szakmai segítségre szorulnának, melyet éveken át nem kaphattak meg az „anyaországtól”, elsősorban politikai okokból. Ennek ellenére a politikai tabuk eltűnése után sem túl nagy a lelkesedés. A televízió, a rádió még mindig nem foglalkozik kellő súllyal a határainkon túli magyar néptáncfesztiválokkal, népzenei találkozókkal. Sőt, egyáltalában még híradásra sem méltatja a jelentősebb magyar nemzeti-ségi fesztiválokat (Gombaszög, Zseliz, Beregszász, Csap és más fontos néptánc-találkozók). Ezért is tarthatjuk úttörő jelentőségűnek a *Honvéd Művészegyüttes* egyhetes néptánc-tanfolyamát, melyet 1989 decemberében tartottak meg Budapesten.

A honvédosok semmilyen „ldegen tőkét” nem vettek igénybe. Teljesen saját erejükre támaszkodva rendezték meg a hétnapnyi, zsúfolt programot jelentő tanfolyamot, melyre 26 táncos érkezett Csehszlovákiából, négyen pedig a Szovjetunióból, Kárpátaljáról. Hívtak volna Romániából is, de onnan – objektív okokból – nem jöhettek. A tanfolyamot teljesen ingyen tartották, egyetlen fillért sem kértek a résztvevőktől!

Háromféle táncdialektus szerepelt az egyhetes tantervben. A *moldvai* csángó táncokat Diószegi László, a *dél-alföldi* táncrendet Zsuráfszky Zoltán tanította, míg Román Sándor a *sóvidéki* székely táncok-

kal ismertette meg a rendkívül fegyelmezett és igyekvő társaságot. Román Sándor nem csupán táncot tanított, hanem a szervezésből is alaposan kivette a részét.

– A szlovákiai és kárpátaljai magyarok esetében nem csupán technikai képzésről van szó – mondotta. – Fontos a nemzeti tudat megőrzése, és ennek elengedhetetlen része az anyanyelven kívül a népzene, a néptánc. Éppen ezért néprajzi ismereteket, előadásokat is hallgathattak meghívott vendégeink. Előadást tartott – többek között – Felföldi László és Fügedi János. A tanfolyam résztvevőivel megismertettük a legkiválóbb budapesti néptáncgyűttesek programjait, pl. a Közép-Európai Táncszínház, Honvéd, Duna, Gutenberg együttesek próbáit, műsorait. Ezen kívül esténként táncházakba is elkalauzoltuk vendégeinket. – Számunkra, „tanítók” számára az volt a legfontosabb tapasztalat, hogy a vendég táncosokkal sokkal könnyebb volt dolgozni, mint a hazaiakkal. Sokkal fegyelmezettebbek és szerényebbek voltak. Bizony, jó néhány nagy-képű hazai néptáncosunk példát vehetne viselkedésükről.

Az egyhetes tanfolyam különösen a kárpátaljaiaknak nyújtott rendkívül tanulságos élményt. Ők Kustán Péter koreográfus vezetésével Péterfalváról érkeztek a Honvéd Együttes székéjébe.

– Együttesünk, a 110 fős Tisza Dal- és Táncgyűttes 1985-ben alakult – mondta Bíró András, az egyik kárpátaljai táncos –, a tetemes létszámból 22 pár alkotja a folklór-csopor-

tot. Tavaly járt nálunk Erdélyi Tibor, ő tanított először autentikus anyagot, eredeti szatmári táncokat. Ezzel végre megtört a jég. De ilyen alapos ki-képzésben még nem volt részünk, mint itt.

– Most már nem tudunk a régi módon táncolni – veszi át a szót a nagypaládi Bagó Kálmán. – Koreográfusaink éppen most állítottak össze egy dunántúli táncokból szerkesztett műsort. Nagy segítség volt számunkra, amit itt tanultunk.

A felvidéki táncosok szintén nagy elismeréssel vélekednek. Néhányan ugyan megjegyzik, hogy némileg túlzásúfolt volt a program, kevesebb több lett volna.

– Talán elegendő lett volna egy, maximum két táncrend alapos, aprólékos megismerése – mondja Héglí Dusán, aki Pozsonyból érkezett. Pribék Gábor, a kassai Új Nemzedék vezetője pedig arról beszél, hogy a tanfolyam legalább tíz évet késelt. Szerinte a felvidéki magyar táncsoportoknak kb. egy évtizednyi a lemaradása. Jóval optimistább Czinger László, aki 1983-ig Pozsonyban a Népművelési Intézet nemzetiségi osztályának néptánc-részlegét irányította. Hat éve az osztályt az akkori politikai vezetés megszüntette, most ismét engedélyezték működését. – Ez a tanfolyam – mondja – nagyban hozzásegít ahhoz, hogy ismét megszervezzük és összefogjuk a szlovákiai magyar néptáncosok szakmai irányítását.

A Honvéd Művészegyüttes kezdeményezése mindeneneset-re feltétlenül követendő.

Dezső L.

FELHÍVÁS

a néptáncgyűttesek tagjaihoz!

Mi, az Amatőr Néptánc csoportok Békés Megyei Szövetségébe tömörült táncgyűttesek tagjai, azzal a felhívással fordulunk hozzátok, hogy illetékes területeken alakítsátok meg a regionális érdekvédelmi testületeket. Az így létrejött szervezetek mielőbb fogjanak össze és hassanak oda, hogy megalakuljon végre az amatőr néptáncosok országos érdekvédelmi szervezete.

Ne várjunk arra, hogy helyettünk bárki is kikaparja számunkra a gesztenyét! Létünk, mun-

kánk körülményeit magunknak kell kialakítani; értékeinket, érdekeinket magunknak kell megvédeni. Összefogásban rejlik az erő: a megyei szövetségek megalakításával úgy gondoljuk, a magunk területén inkább sikerül kiharcolni a néptáncgyűttesek munkájához szükséges erkölcsi és anyagi feltételeket, de a regionális célokat nem vonatkoztathatjuk el az országos mozgalom célkitűzéseitől. Ezért tartjuk fontosnak az országos testület létrehozását, mégpedig most, azonnal!

A gárdonyi megbeszélés óta nem történt semmi. Mire várunk? Lehetünk volna elsők, ne legyünk hát utolsók a sorban! Építsük föl magunk demokratikus és független szervezeteinket, alulról induló kezdeményezésekkel.

Mi – Békésben – már vagyunk és cselekszünk.

Békéscsaba, 1989. december 16.

**Az Amatőr Néptánc csoportok
Békés Megyei Szövetsége**

a szövetségüinktől még kívülálló Békés megyei néptáncosokhoz!

Összefogásban rejlik az erő, de az a lehetőség is, hogy közösgondjaink nyhítéseite könnyebben megoldható.

Az Amatőr Néptánc csoportok Békés Megyei Szövetségét – országos érdekvédelmi szerv hiánya miatt – azért hoztuk létre, hogy a megyénkben működő összes néptánc csoportot, néptáncost, szakoktatót és népzeneoszt közösen szervezetbe tömörítse, érdekvédelmüket felvállalja, a szövetség jogi képviseletén keresztül erkölcsi és anyagi támogatásukat kiharcolja és megvédje, a csoportok szakmai problémáit megoldja.

A szövetség teljes értékű működéséhez feltétlenül szükséges, hogy a megyében dolgo-

zó valamennyi néptánc csoport tagjai belépjenek, növelve a szövetség tagságának létszámát, testületi tekintélyét.

Ezzel elérhetjük, hogy tevékenységünket, véleményünket komolyan vegyék, nélkülünk és ellenünk ne dönthessenek az amatőr művészeti mozgalom céljait és érdekeit illetően.

A fentiek figyelembevételével az Amatőr Néptánc csoportok Békés Megyei Szövetsége már belépett alapszervezetei nevében küldjük nektek felhívásunkat: közös érdekeink támogatására mielőbb csatlakozzatok hozzánk, lépjete be, s legyetek a szövetség teljes jogú tagjai!

Békéscsaba, 1989. december 16.

**Tizenhatan a megye
kilenc helységéből**

(A két felhívás kiegészítéseként fontosnak tekintünk egy részletet az ügyvezető titkár, Born Miklós kísérelő soraiból: „Már túl vagyunk a lelkesedésen. Huszonegy alapszervezetünk 700 tagja viseli jelvényünket, őrzi zsebében hivatalos tagsági igazolványát és fizette be tagsági díját. Minden csoport megválasztotta képviselői tagjait, első képviselői ülésünkön megválasztották a megyei szövetség állandó vezérkarát és jóváhagyták a szövetség 1990. évi munkatervét is.”

– Szerk.)

JEROME ROBBINS KIVONUL... A nyugat-európai szaklapok téli számaikban közlik a hírt, hogy az amerikai táncélet vezető koreográfusa és a New York City Ballet társigazgatója megvállik a NYCB együttesétől. A híradások semmi belső konfliktusra nem utalnak, ellenben jelzik Robbins szándékát, mely szerint 71 évesen, negyvenévnél együtműködés után most már szeretne könyvén dolgozni, s kötöttségek nélkül alkotni az amerikai és európai társulatoknál. A lapok megnyugtatóan közlik, hogy a NYCB változatlanul műsorán tartja a mester műveit.

...

Ritkán fordul elő, hogy egy várható magyarországi eseményről nem hazai, hanem külföldi forrásból értesülünk. Most ez történt: a nyugatnémet *Ballett-Journal/Das Tanzarchiv* 1989. decemberi számának rögtön az első lapján teljes oldalas hirdetés szerepel, „Festival Dance of the World” címmel. A reklám arról tudósít, hogy aug. 4–18. között *Pécsett* nemzetközi tanfolyamot rendeznek, a magyar és német UNESCO-bizottságok támogatásával. Tájjelkötő a tanulmányi ágakról – dzsessztánc, afrikai, magyar, indiai stb. táncok –, s a magyar pedagógusok sorából megemlíti Zsuráfszky Zoltán, Balázs Gusztáv és Végvári Zsuzsa nevét. – Mindez nagyon jó, sőt örömdetes, hogy a pécsi nyárra valami jelentős esemény várható, mindamellett a magyar kulturális propagandának nem válik dicsőségére, hogy egy fontosnak ígérkező akció hírért külső forrásból kell közvetítenünk.

...

INFORMÁCIÓS RÖVIDZÁRLATOT kell pótolnunk, mert az elmúlt őszi fejleményeiről szerkesztőségünk meglepő késéssel kapta meg a Sajtófigyelő lapkivágatait. Az események azonban így is megérnek egy-egy mondatot. Örömdetes például, hogy szeptemberben a *Nyírség* táncegyüttes sikerrel szerepelt

a franciaországi *Dijon* nagyhírű nemzetközi folklórfesztiválján, melyet már a 43. alkalommal rendeztek meg Burgundia fővárosában. A szabolcsi táncosok a „*Collier d'argent*”, vagyis a kitüntető ezüstlánc birtokosaként térhettek meg székhelyükre. A szegedi *Tiszavirág* együttes még korábban, Július közepén járt Franciaországban, a Francia–Magyar Baráti Társaság meghívására. Táncosaink a francia forradalom 200. évfordulójának ünnepségein szerepeltek szép sikerrel, elsősorban Province helységeiben. – Az őszi folyamán még több együttesünk megmozdult. Augusztus-szeptember fordulóján pl. a *Debreceni Népi Együttes* Velencétől Szicíliáig szinte egész Olaszországot végigtutazta, s egyebek közt a háromnapos Etnafesztiválon is fellépett. A *szentgotthárdi* táncosok viszont ahhoz a kiállításához kapcsolódtak, amelyet a város üzemel rendeztek október elején Bécsben, s a Collegium Hungaricum épületében szerepeltek. Távolsági vidéken járt a nagyhírű *Szeged* táncegyüttes: Nagy Albert táncosai az őszi folyamán Egyiptomban vendégszerepeltek.

A különböző hazai megmozdulások is megérdemelnek egy mondatot. Október 6–7-én megtartották a *XIV. Kállai Kettős néptáncfesztivált*; a megjelenő együttesek Nagykállón kívül Szabolcs-Szatmár számos településén bemutakoztak. Október 8-án a Pest megyei Bagon rendezték meg a *Hagyományörző együttesek* 12. országos találkozóját, melyen borsodi, békési és baranyai csoportok is szerepeltek, s több nemzetiségi együttes is fellépett. A találkozó legmagasabb díját az évek óta figyelmet keltő bagyi „Muharay Elemér népi együttes” hódította el. – A szeptember és október feltűnően mozgalmasnak bizonyult *Vas megyében*. Szeptember 15-én *Sárváron* találkoztak Vas, Zala és Győr-Sopron néptáncosai, s újjáalakították az ANOT Nyugat-magyarországi Szövetségét. (Kár, hogy az elhatározásokról nincs bővebb információ.) Érdekes módon Szombathelyen, a Savaria Őszi Fesztivál rendezvénysorozatában két táncos megmozdulás is egybekapcsolódott október 7–9. között. Egy-

részt az *Alpok-Adria* Közösség tagországainak folklóregyütteseinek rendeztek találkozót, Történelmi Táncok Nemzetközi Fesztiválja címmel, másrészt megtartották – nem először – a *Borostyánkő Nemzetközi Gyermekfesztivált*. Az utóbbin 14 magyar, osztrák és csehszlovákiai gyermekegyüttes vett részt.

Az *antwerpeni Flamand Balett*, melyet Jeanne Brabants alapított, 1990 márciusában ünnepli fennállásának 20. évfordulóját. A jubileum alkalmából *Camelot* címmel a társulat Brüsszelben bemutatja Stuart Sébastian új, estét betöltő balettjét Artur király kalandjairól.

Balettgazgató kerestetik... A nemzetközi gyakorlatban valószínűleg most fordul elő először, hogy egy jeles társulat vezetői posztját nem különmegállapodással, hanem pályázat útján kívánják betölteni. A francia Les Saisons de la Danse egész oldalas (és kivételesen angol nyelvű!) hirdetésben teszi közzé tehát, hogy Rudi Van Dantzig, aki 1965-től töltötte be az amszterdami *Het National Ballet* művészeti igazgatói tisztét, 1991. szeptember elsejétől megváltik posztjától s helyére nemzetközi pályázat útján keresik az utódot.

A *Tokió Balett* a közelmúltban Bécsben vendégszerepelt. Repül az idő: ez a társulat is elmúlt már 25 éves, de változatlanul fenntartja azt a korábbi elvét, hogy lehetőség szerint ket-tős arculattal mutakozzék meg a közönség előtt. Buzgón ápolja tehát az Európából átvett klasszikus örökséget, s ezt a tendenciát Bécsben a *szilfid* előadása képviselte, mégpedig Pierre Lacotte rekonstrukciójában. Másrészt szívósan beszerzik a jelenkori neves alkotók műveit, s ezt a vonulatot az osztrák közönség előtt a Béjart és Neumeier műveiből álló program dokumentálta. – A vendégjátékról szóló

híradás elismerően emlékezik meg a társulat felkészültségéről, technikai tisztaságáról és poétikus megjelenéséről.

„*Örök témák*” – újból balettszínpadon. A nyugatnémet társulatok az elmúlt hónapokban több hálás témát is feldolgoztak. Aachenben – Kipling könyve nyomán és Th. Müller koreográfiájával – A *dszungel könyve* került színre, Kasselben pedig *Münchhausen* történetét, T. Ho Sin Hang koreográfiáját szemlélhette a közönség. Münchenben a helyi tradíció folytatásaként – és nyilván a balettgazgató Konstanze Vernon szakmai pártfogásával – „új kiadásban” állították színre az *Anyegint*, John Cran-ko egykori balettjét.

A Baranya megyei tanács minden évben díjakkal ismeri el a megyei településfejlesztés, egészségügy és a sport területén dolgozók eredményes munkáját, illetve a közoktatást, a közművelődést, valamint a megye művészeti életét szolgálók kimagasló tevékenységét. A kitüntetettek között szerepel a pécsi Mecsek Táncgyűttes vezetője is, *Bodai József*, aki „a néptáncművelés ápolásáért, az autentikus folklór kimagasló színpadi műveléséért” kapott Közművelődési Díjat. Gratulálunk!

„*Minden odavan...*” címmel novemberben zenés-táncos irodalmi műsorral emlékeztek meg Miskolcon az Ady Endre Művelődési Ház negyedszázados fennállásáról. Az előadáson – amelynek rendezése és koreográfiai munkája Jóna Istvánhoz fűződik – fellépett a Szinva-völgyi Vasas Táncgyűttes.

Az *electric boogie* táncosok Európa-bajnok-

ságát novemberben rendezték meg Franciaországban. Az eseményre 18 ország delegálta versenyzőit, épp ezért büszkék lehetünk hazai versenyzőnkre, *Kollár Istvánra*, aki a népes mezőnyben kivívta az első helyezést.

...

VERSENYTÁNC-HÍREK. November végén a Magyar Táncsoport Szövetség országos ranglista-versenyt bonyolított le Budapesten. A vetélkedő Sonderklasse kategóriájában a szegedi *Tisza Volán* táncosai győztek: Halmi Attila és Emhő Zsuzsa a standard, Moczó János és Urbán Tímea pedig a latin táncok ágazatában. – Kítűzték az *1990-es versenyek* időpontját. Eszerint március 10-én a Budapest Sportcsarnokban rendezik meg a Standard Táncok Világkupáját, március 24-én a miskolci Formációs fesztivált, a hónap utolsó és április első napján a Budapest Bajnokságot. Áprilisban – egyelőre hely és rendező megnevezése nélkül – 7-ére a D, 14-ére a C, 21-ére pedig a B osztályos országos bajnokságot írták ki. Május 5-én Békéscsabán lesz az A osztá-

lyos, 26-án pedig (talán Szegeden?) az S osztályos országos bajnokság. A tavaszi vetélkedősorozatot június 16-án a SAVARIA zárja le.

...

Ritkán esik meg, hogy egy nyugati szaklap magyar néptánc leírását adja közre. Most ez történt: a *Ballett-Journal/Das Tanzarchiv* 89/5. számában Gerd Steinbrinker – hivatkozva Martin György, Pesovár Ernő és Lányi Ágoston kutatásaira, leírásaira – a *kalotaszegi legényes* német nyelvű leírását adja közre.

...

Még egy jubileum. A Magyarországi Nemzetiségek FÁKLYA Táncegyüttese december 9-én, az Almássy Téri Szabadidő Központban rendezte meg ünnepi műsorát, fennállásának 30. évfordulója alkalmából.

A régi szurkolók és az új nézők előtt az együttes német, szlovák, román és délszláv táncokat mutatott be. Az újjáformálódó „nagy” együttes mellett az utánpótlás gyermekcsoportja is nagy sikerrel szerepelt. (*Magyarossy felv.*)

Barcelonában járt november elején a *Berger Táncgyűttes*. A magyar előadók az Őszi Fesztivál keretében mutatták be Syncro System c. műsorukat, mégpedig a Mercat de les Flors, azaz „virágpiac” hatalmas csarnokában. A fesztivál méreteire jellemző, hogy majd két és fél hónapig várta az érdeklődőket, egyszerre több helyszínen is. Amit Berger Gyula koreográfus beszámolt róla, a gazdag választék bizony a magyar együttes dolgát is megnehezítette, hiszen a Syncro System-mel párhuzamosan adta elő programját a Ballet de Victor Ullate is, az élvonalbeli spanyol együttes, melynek vezetője egykor Béjart társulatát erősítette. A tánckínálatban egyébként szerepelt a Petőfi Csarnokból már

ismert Lanonima Imperial is, de nem hiányoztak a tradicionális afrikai, valamint klasszikus kínai színpadi táncokat bemutató csoportok sem. A magyar együttesvezető szöveg még egy érdekes szakmai látogatásról is: a barcelonai színházi intézetben nyert tapasztalataik szerint Spanyolország jó úton halad, hogy tánchtalommá váljék, hiszen megannyi ágazatban igen magas színvonalú képzés folyik. A magyar vendégek egy moderntánc órán is részt vettek, természetesen nézőként. Tóth Dezso felvételén: Mario Gas fesztiváligazgató, Berger Gyula és Gabriel Moll, a színházi és táncesemények szervezője a jól sikerült sajtótájékoztató után.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A Magyar Népművészetért Alapítvány pályázatot hirdet a magyar néptánc, népzene, népviselet kutatása, feldolgozása s a széles közönséghez való eljuttatása témakörökben.

Pályázhatnak olyan személyek és csoportok, akik

- alapkutatással (gyűjtés, lejegyzés: zene, tánc, viselet, szokás stb.),

- tudományos feldolgozó munkával (rendszerezés, tanulmányok, publikációk: kiadvány, könyv, hanglezet, videó- és hangkasszetták stb.),

- oktatási feladatokkal (tanfolyam, tábor, képzés stb.)

példaértékű munkát végeznek a magyar nyelvterület népművészettének megőrzése, hiteles bemutatása, mind szélesebb hazai és külföldi közönség előtt történő megismerte-

tése érdekében, hozzájárulva ezzel a nemzeti identitástudat erősítéséhez, a korszerű magyarság-kép kialakításához.

A pályázaton túl az Alapítvány a különösen értékes művészi alkotásokért (zene, tánc, viselet) egyes országos rendezvények alkalmával díjat ad ki.

A pályázathoz munkatervet és költségvetést is kérünk csatolni.

A pályadíj-igények a munka volumenétől, valamint a pályamunkát végzők számától függően 10-15 000 Ft közötti összegre nyújthatók be.

Pályázni 1990. május 31-ig lehet az alábbi címen:

MAGYAR NÉPMŰVÉSZETÉRT ALAPÍTVÁNY
Budapest, Corvin tér 8. 1011

A pályázatok odaítéléséről kuratórium dönt.

Timár Sándor
a kuratórium elnöke

Csallóközi táncház

Táncházak megszünnek, új táncházak születnek. Sajnos, az utóbbi években egyre kevesebb az örömhír ebben a műfajban. Nemcsak Magyarországon van ez így. A rendszeresen működő magyar táncház Szlovákiában is egyre kevesebb. Komáromban néhány évvel ezelőtt havonta, sőt, kéthetente találkoztak a kötetlen néptánc kedvelői; most jó, ha negyedévenként. A nagyobb városokban, Kassán, Pozsonyban pedig csak az együttesek jubileumai hozzák össze a táncházasokat.

Ezért is öröm volt hallani a hírt: talán *Dunaszerdahely* kivétel lehet ebben a negatív tendenciában. Ott nemrégiben hátrózták el a Csallóközi Táncegyüttes tagjai, hogy ezentúl rendszeresen, havonta tartanak táncházakat. Ottjártamkor éppen a Ghymes zenekar töltötte be a meghívott vendég-zenekar szerepét, és a helyi Pántlika muzsikusaival közösen húzták a talpalávalót.

A tanítás kissé anarchikusra sikeredett, pedig érdeklődő akadt bőven, főleg középisko-

lás lányok. Miután ők hazamentek, szinte kizárólag a szerdahelyi, illetve a pozsonyi együttes tagok maradtak, akik a szó szoros értelmében „széken ülve” táncolták a szatmári verbunkot... Egy szó, mint száz: egyelőre hiányzik az erőteljes, határozott irányítás.

Remélem, a szerdahelyi kezdeményezés hamarosan kinövi gyermekbetegségeit. *Brandl Ferenc*től, a Csallóközi Táncegyüttes vezetőjétől megtudtam, először a Felvidék valamennyi táncrendjét szeretnék megtanítani, majd sorra veszik a magyar nyelvterület tánc-dialektusait.

A Csallóközi Együttest, az egyik legrégebbi, legpatinásabb táncsoportot 1954-ben alapították lelkes pozsonypüspöki fiatalok. Az ötvenes években az együttes előbb Somorján, majd Dunaszerdahelyen működött. Az évtizedes folyamatos munkát öt év szünet követte, majd a táncsoport újjáalakult. Néhány évig *Quittner János* volt a művészeti vezető, aki a felvidéki táncmesterek közül elsőként gyűjtött erdélyi

anyagot. *Brandl Ferenc* 1986 óta irányítja a Csallóközi Táncegyüttest, melyet ne tévesztünk össze az újabb keletű somorjai Csallóval.

A 35 éves jubileumra összeállított műsorban egyaránt szerepeltek régi és új koreográfiák. Az együttes repertoárjában örvendetesen sok a hiteles felvidéki tánc (tardoskeddi táncok, szirénfalvi karikázó, Csallóköz). Sok szlovákiai magyar kollégájával ellentétben azonban *Brandl Ferenc* nem idegenkedik a gyűjtésekre épülő táncszínházról sem. Ezt igazolja „Halva születünk” című koreográfiája, mely némi társadalmi, politikai kritikától sem mentes, mégis szigorú hiteles – lőrincrévi, gömöri, kéméndi, mezőszéki – motívumokra épül.

Az együttes a legutóbbi Országos Népművészeti Fesztiválon, Zselizen harmadik helyet ért el ezzel a koreográfiájával. Nagy megtiszteltetésnek vette, hogy 1988. augusztus 20-án felléphetek Szentendrén, az ünnepi műsor vendégegyütteseként.

D. L.

A *dunaszerdahelyi* együttes

Tanácskozások és bemutatók Moszkvában 2.

Tudósításom első részében már vázoltam, hogy a Szovjetszkij Balet szerkesztősége a múlt év november 25. és december 4. között konferenciasorozatot rendezett a nemzetközi szak-sajtó képviselőinek részvételével, elsősorban azért, hogy meggyorsítsuk és megerősítsük a szakmai információk áramlását. Száraz élvezet lett volna azonban, ha csak a szavakat öröljük, s nem akad semmi látnivaló. S valóban, a rendezők gondoskodtak is a napközi műhely-programokról, matinékről, s nem volt olyan este, hogy ne lett volna valamelyik színházba belépünk.

Az utóbbiakról szólva egy megjegyzést tartok szükségesnek. Dőreség volna azt hinni, hogy 20–40 konferenciázó kedvéért rendeztek volna külön előadást a Bolsojban, vagy pláne a többezres nézőterű Kongresszusi Palotában. Nem, nyilvánvaló, hogy a már korábban kitérőt előadásokra szereztek belépőt. A dolog attól válik érdekessé – ha végigszemlézzük az előadásokat –, hogy kiderül: *nincs vasámap táncos matiné nélkül, s az is nagy kivétel, ha este sehol nincs táncelőadás.* És van közönség, dugig! A táncnak ez a pártoltsága, a közönség folyamatos érdeklődése engem bizony megindított, noha tudván tudtam, hogy Moszkva lakossága többszöröse a budapestinek. Bánatosan sandítottam a hazai tájak felé...

A programok manipulátlansága, a tény, hogy „tessék, nézzenek meg mindent, ami éppen most látható!”, másra is felhívta a figyelmet. Nevezetesen a társulatok és színházak repertoár-politikájára, s nem kevésbé a publikum ízlésére, igényére, „elvárására”. Lehet hát azon búsogni, hogy talán kimaradtunk egy alternatív pinceszínház

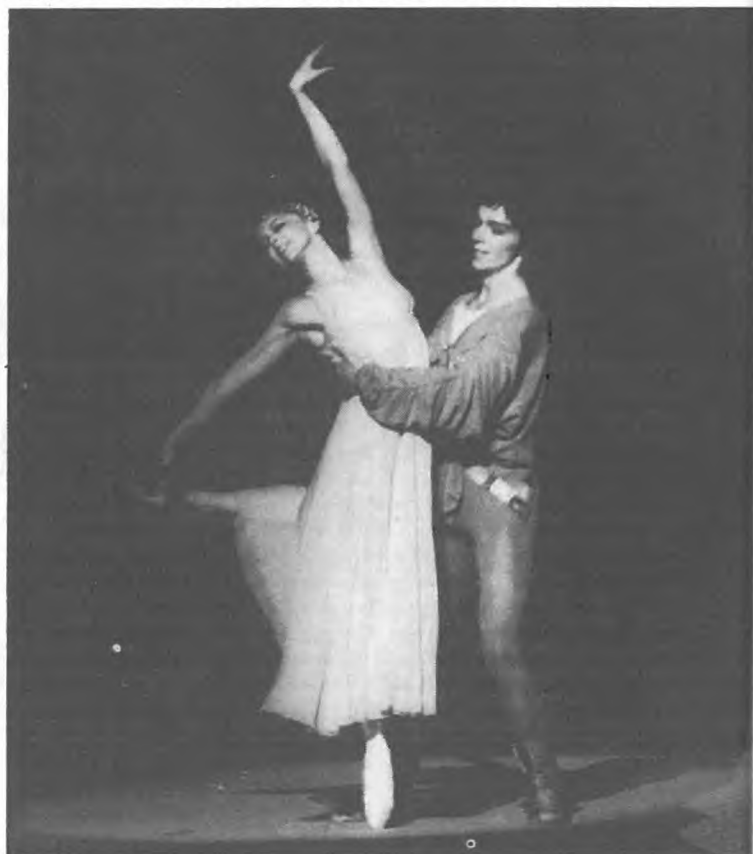
esetleg igen jelentős megmutatkozásából, a szó szoros értelmében vett *nagyközönség* érdeklődéséről azonban mindenképpen tájékozódhattunk. S ezt tekintve talán kicsit érdekes a summázatom, mindamellett úgy látom, hogy 1989 télkezdetén „a moszkvai néző” a táncban elsősorban a látványt, a feledtető szórakozást, esetleg az attrakivitást keresi, s kevésbé a táncbéli filozofálást, a jelenkor olykor keserű táncpoézisét. A társulatok is elsősorban ezt a – talán berögzött – igényt szolgálják ki, tagadhatatlanul magas előadói színvonalon. – Elismerem, ehhez a szigorú véleményhez közvéleménykutatást kellett volna kapcsolnom, a megfelelő szociológiai apparátussal, de

csak a pillanatnyi benyomásokra támaszkodhatok. Pedig nagyon izgatott, hogy – akár a glasznosztj miatt, akár tőle teljesen függetlenül – X. és Y., Fjodor I. Ivanov vagy Natalja Szmirnova milyen reményeket és követelményeket fűz a tánchoz. Nem tudhattam meg, nem ismerhettem meg a mélyben forrongó igényeket, s ezt őszintén sajnálom.

Klasszikusok örvén

Mindjárt az első, november 25-i este kiadós klasszikus balett-élménnyel szolgált, bár kissé szokatlan adagolásban. „Az

Rómeó és Júlia kettősében: Sztanyiszlav Iszajev és Galina Sljapina

oroszballet" moszkvai színháza elnevezésű társulat ugyanis, melyet Vjacseszlav Gorgyjev irányít, két „egyfelvonásost” kapcsolt össze programjában. Idézőjelet kellett használnom, mert az első darab nem volt más, mint a *Giselle* második felvonása. Töprengtem, mert bár magam is ezt a felvonást tartom szebbnek, fontosabbnak, vajon mit szól hozzá az átlagnéző az előzmények ismerete nélkül. Azt hiszem, főlegesen aggályoskodtam: elfogadták, megtapsolták. A táncbéli teljesítmény ezt indokolta is: a kar kimunkáltan, stílusosan dolgozott, s a címszereplő N. Csehovszkaja alakítását sem érthette kifogás. Egyedül szegény Hillarion gesztikulációját éreztem vulgárisan felnagyítottnak, de – ki tudja? – ebben tán a Kongresszusi Palota hatalmas színpadméretei is kényszerítő szerepet játszottak.

Míg a *Giselle*-nél Coralli, Perrot és Pepita mellől Lavrovskij neve hiányzott a szerzőlistából (csodálkoztam is), addig a *Don Quijote* már úgy szerepelt, mint „A. Gorszkij koreográfiája V. Gorgyjev kiadásában”. Hát, egy kicsit furcsa ez a kiadás, noha az eredeti, többfelvonásos forma sem váltja ki az ember feltétel nélküli rajongását. Voltaképpen egy hatalmas divertissement-ről van szó, amely elé rövid előjátékot ragasztottak. A kedvesen ütődött Don Quijote itt kibújik olvasmányaiából, sisakot és vértet ölt, hogy a következő jelenetben lóháton megérkezzék egy kisváros főterére. Mit tesz Isten? – egy népünnepélybe csöppen. Kap egy hokkedlit a színpad sarkában, hogy végigszemlélje a torreádorok, utcalányok és egyéb „spanyolok” táncsorozatát, benne természetesen Kitri és Basil ismert nagy kettősét. – Szó, ami szó, a darab nem feszül az eszméiségtől. Formálisan nézve ugyan meglehetősen pergő divertissement, de hát mégis inkább látvány-kiszérelés, melynek táncai egyre inkább banalitásnak érződnek, jó előadói kondícióval egybekapcsolva.

Úgy látszik, a timsózás mellett terjed az a gyakorlat is, hogy

egyes darabok önálló felvonásait átemeljék más programba, természetesen divertissement-funkcióval. Erre a konklúzióra kellett jutnom rögtön másnap, amikor a *Moszkvai Akadémiai Koreográfiai Iskola* (vagyis a fővárosi Balett Intézet) megtartotta matinéjét a Bolsojban. A program második felét ugyanis a *Coppélia* III. felvonás alkotta, a műsorlap szerint „A. Gorszkij koreográfiája, Sz. Golovkina új kiadásában”. Őszintén szólva az eljárást az ember még önmaga előtt is próbálja mentegetni, másokkal együtt ugyebár mondván, hogy „a felvonás önálló táncértékkel” lehetővé teszik, sőt előír-

ják stb. stb. Nem igazán sikeres ez az önmegnyugtató, mert ami elmegy záradéknak, nem biztos, hogy önállóan is hatásos. Na persze, közben Harangozó módjára is gondolnom kellett, ezúttal nélkülözve vibrálását. Minden lement akkurátusan, a maga nemében tisztán, precízen. A néző még egy kis kuncognivalóhoz is jutott, mert a színpadkép barokkos-rokokós meseháza inkább a 18–19. századi Drezda, mintsem egy galíciai garnizonváros képét sugallták.

Úgy hiszem, az előadás legfőbb értelmét abban kereshetjük, hogy növendékeinek az is-

Vlagyimir Malahov (Sz. D. Jerikovics felvételei)

kola korán és rangos színpadon adja meg a gyakorlat és a közönséggel való találkozás lehetőségét. Ez valóban fontos, s ki is jelenthetem, hogy a növédek szépen helytálltak mindkét féldőben. Az első rész különben koncertszámokból tevődött össze: kettősök, négyesek stb. A rosszul őrzött lány, a Laurencia, a Diótörő, a Paquita és más balettekből. A néző jól megfigyelhette és respektálhatta a fiatal táncosok erős és tiszta technikáját. Színpadi élményként mégis egy feltehetően régi gyermekdarab emlékét őrzöm az alsó osztályosoktól. V. Varkovickij koreográfija ugyanis, az apró kadétskolásokat felvonultató *Szovorovci* „csupán” a regula és a gyermeki galantéria ötvözetét adta vonulásaival, röpke táncjaival. A tizenkét kis pár remekelt, s ezúttal még a bombasztikus katonazenekar is stílusosan támasztotta alá a látványt.

Szervezési zavarból sajnos elmulasztottam a hatyúk tava nagyszínházi előadását, viszont a *Giselle*-ben kárpótlást kaptam a társulattól, tartózkodásom utolsó estjére. Nagyon szép előadás volt, s külön sajnálom, hogy nem sikerült megtudnom a Mirthát alakító balerina nevét. A hírből már ismert, s a címszerpben fellépő N. *Ananiasvilit*ől viszont megállapíthatom, hogy megérdemli reputációját. Pedig tán nincs is könnyű dolga, mert egy fokkal magasabb az átlagos balerina-termetnél. Mindamellert könnyedségéhez, légiességéhez nem férhet szó, keze és karja pedig még nagy távolságból nézve is külön élmény. És alig kell mondanom: az előadást tökéletes balettkari munka tette teljessé.

Még egy fél-klasszikus élményem akadt: a moszkvai Zenés Színházban (elnevezve Sztanyiszlavszkijról és Nyemirovics-Dancsenkóról) megtekinthettem *A táltos lovacska* előadását. Emlékezetes, hogy a darabot épp 125 éve mutatták be Moszkvában, Pugni zenéjére és Saint-Lé-

on koreográfiájával, ötfelvonásos mamut-balettként. Nos, a most látott változatban egyedül P. Jersov meséje maradt meg trambulinnak, egyébként minden megváltozott; a librettót és a koreográfiát többen is átdolgozták, s a partitúrát R. Scsedrin jegyezte. Hangszerelése csillogó, az egész muzsika azonban meglepően eklektikus, s ahhoz sem kell zenetudósnak lenni, hogy az ember észrevegye: konzervatóriumi éveiben a szerző egyáltalán nem volt elzárva Debussy és Sztravinszkij tanulmányozásától. És a koreográfia, melyet a színlap szerint végül is D. *Brjancev* állított be? Hasonlóképpen eklektikus, hol klasszikózó, hol karaktertáncokkal, hol mókázó vagy drámázó jelennetekkel. Az utóbbiak közt akadt nagyszerű is, mint pl. az öreg cár tanácsadóinak, susmutoló és intrikáló véneinek ábrázolása, de hát ez csak motiválja az összképet.

Tulajdonképpen végül nem is a két felvonásba összepréselt darab stílusegysége izgatott, hanem egészen más. Vasárnapi matinén voltam, a nézőtér tele gyerekekkel, s az furdalt, hogy eligazító szülői suttyogás nélkül ugyan mit fognak fel a látottakból. Hogy miért küzd Ivanuska, miben segíti a táltos csikó, mit keresnek a színen a tűzmadár-lányok és így tovább. Nem vagyok benne biztos, hogy ez a mesebalett maradéktalanul bejutott a gyermekszívekbe és agyakba, mert ahhoz túlbonyolított és viharosan változó a darab egész szövege.

Mindenesetre a jó táncosokon túl a darab két előnyös tulajdonosságát is megismerhettem, s tán ezek is magyarázhatják, hogy a balettet ebben a formában a színház 1983. júliusától tartja műsorán. Az egyik, hogy a végét nagyon jól kidolgozták, így kellő iramban és újraébredő érdeklődéssel jutunk el a hön áhított happy endig. (S ezt végre a gyereknép is buzgón honorálta.) A másik tényező a darab igen kedvező szcenika közege. A

díszletek színpompások, sugározzák a mesei atmoszférát, de egyben modernek is, másodpercre készen a gyors változásra a jelenetek torlódó halmazában. Lehet, hogy az ifjú nézők elsősorban általuk kapják meg a mese varázsát.

Közjátékok

Említettem, hogy a konferencia rendezői napközi látóivalókról is gondoskodtak. Ilyenek szerepeltek, mint pl. látogatás a Mojszejev és a Pjatnickij együttes gyakorlatain, videóak megtekintése stb. Jómagam a GITISZ meglátogatása mellett döntöttem, annál inkább, mert a Nyírfácska együttesrel szabályos esti előadáson is találkozhattam.

Mi is hát a *GITISZ*? Az idősebb budapesti balettművészeknek nem kell az intézményt bemutatnom, a fiatalabbaknak és a nagyközönségnek már inkább. A szó betűszó, a Lunacsarszkij-ról elnevezett felsőfokú művészképző irgalmatlanul hosszú nevéből képezték. Az intézmény rendezői fakultásán 1946-ban szervezték meg a balettmesteri részleget. Itt máris meg kell állnom. Aki részt vett a budapesti I. és II. Interbalett kíséző konferenciákon, jól emlékezhethet rá, hogy a Szovjetunióban milyen terminológiai átfedés uralkodik. Balettmesterek mondják a gyakorlatvezetőt, ugyanígy hívják a repetítort, de egyszerűség kedvéért az alkotó-koreográfust is. Fennáll hát a furcsa helyzet, hogy míg a voltaképpeni táncos-képzőt, a moszkvai Balett Intézetet hivatalosan „koreográfiai iskolának” címezik, addig a *pedagógus- és koreográfus-képzés* helye balettmesteri szakként szerepel.

A szakot egyébként az alapítástól hosszú ideig a nálunk is okkal becsült R. Zaharov igazgatta, jelenleg pedig V. Vasziljev vezeti. A Nyeglimaja utcai épület amúgy elviselne egy kiadós tatarozást; lakói a kedvezőtlen épületképet belül patikatisztá-

A GITISZ emblémája

ságú higiéniaiával igyekeznek el-
lensúlyozni.

A tény, hogy itt pedagógus-
képzés folyik, természet-
szerűen meghatározza a
növendék-állomány összképét.
Nincsenek 10–14 évesek, in-
kább a másutt már többé-
kevésbé táncosra kiképzett 16–
22–26 évesek állnak a terem-
ben, olykor szigorúan osztályba
sorolva, máskor kissé heterogén
összetételben, de hát ez most
így természetes. És mit tanul-
nak? Kaptunk egy kis nyomta-
tott számárvezetőt, innen sorol-
om a tantárgyakat: a balettmes-
ter művészete; a klasszikus tánc
kompozíciója; a népi-színpad-
i tánc kompozíciója; a történelmi
társastánc kompozíciója; tánc-
kettősök; a balett zongorakísé-
rete; klasszikus örökség; a ren-
dezői és színészi mesterség
alapjai; a klasszikus tánc meto-
dikája; a népi-színpad-
i tánc meto-
dikája.

Attól tekintszen el az olvasó,
hogy a tanárok nevét is felsorol-
jam, pedig sok nagy művész
akad közöttük. De hát csupán az
emléttett útmutató valami kilenc-
venhat (!) személyt említ. Nyil-
ván vannak persze, akik már
nyugalomba vonultak vagy el-

hunytak, viszont a demonstráci-
ókon újabb név-zuhatag hang-
zott el, gyorsíró is alig bírta vol-
na. Osztvá és szorozva, azt his-
szem, minden két-három növen-
dékre jut egy pedagógus. De mit
láttunk a demonstrációkon?

Mindenből egy keveset, kö-
vetve a tantárgyak rendjét. El-
őbb négy-öt lány rúdgyakorlatát
– éppen R. Sztrucskova vezette
–, majd négy fiú középgyakorla-
tát stb., jelezve, hogy a napi tré-
ning nagyon is szervesen hoz-
zártartozik a képzéshez. Aztán
jötték a kis koreográfiák, vagy a
növendékek művei, vagy mes-
tereik betanításai. Termé-
szetesnek tartom, hogy a fiatalok
ujjgyakorlatai vegyes képet
mutattak; némelyik máris erőtel-
jes invencióról árulkodott, míg
pl. a latin-amerikai összeállítást
vígán lekörözte volna bármely A
osztályos versenytáncos.

Töprengtem a látottakon,
mert hiszen egyszerű látogatás,
demonstráció-sorozat után nem
egészen helyénvaló, hogy az
ember ítéletet mondjon. Ha
mégis szint kell vallani, azt
mondhatom, hogy az iskola hű-
séggel és precízen átadja, amit
az orosz színpad az elmúlt 40,
sőt 120 évben kialakított. Ez

szükséges és elkerülhetetlen,
ugyanakkor azonban ez a világ
mégis erősen zárt világ, amely-
nek konvencióburkát napjaink-
ban már meg kellene pattintani.
„Tágítani és mélyíteni” – ez járt
a fejemben, amikor pl. a nép-
táncról kialakult klisék egyéb-
ként virtuóz felvonulását láttam,
vagy amikor a modern tánc fe-
lettébb visszafogott gondolat-
és kifejezésvilágát tapasztal-
tam. No persze, érdemes vol-
na a különböző zeneakadémiák
zeneszerzés-tanszékeit is vé-
gigzarándokolni, vizsgálva, hogy
a hagyomány és a korszerűsítés
keresztútján mások hogyan
mozdulnak el.

Szerda, november 29. – ennél
jobbban hétköznap már nem is
lehetne. A Kreml Kongresszusi
Palotájában pedig megint dugig
a nézőtér, holott a *Berjozka*
együttest ugyancsak látták már
jó néhányszor az elmúlt évtize-
dekben. Ráadásul a Nyírfácska
ugyanazzal a profillal lépett fel,
mint akár harminc éve Magyar-
országon – szvitek, romantizáló
életképek, virtuóz jelenetek –, s
ennek ellenére él az érdeklődés.
Úgy tűnik, csupán a vezető vál-
tozott – az alapító Nagyvezsda
Nagyvezsda után most már Mi-
ra Koljcová vezeti az együttést,
kettejük koreográfiái alkották a
programot –, az együttes karak-
tere megmaradt.

És minden nosztalgizálás
nélkül mondhatom, ennek az
együttesnek ma is megvan a
maga varázsa. Ám különös mó-
don nem a férfiak technikai
csúcsteljesítménye ragadja
meg az embert, holott e forgá-
sokban, rafinált ritmusjáték-
okban lenne éppen irigyelnivaló,
hanem épp az egyszerűség lát-
ványára fokozása, poézissé
emelkedés fogja meg a nézőt.
Vagyis inkább a csoportos női
táncokra célok, melyek Isten
tudja, milyen áttételeken át az
orosz horovodokból nőttek ki.
Lehet, szakkutató sem tudná
egykönnyen megállapítani, hogy
a hatalmas, álmoként suhanó
térjátékoknak valójában mennyi
közük van az ősi orosz női kör-

tánchoz, mindamelllett a koreográfusoknak volt érzékük hozzá, hogy valamit meglássanak és felnagyítsanak.

Szemlélődés közben óhatatlanul eszembe ötlöttek egyes hazai ifjú titánok, akik hajlamosak a színpadi táncot pusztán a motivikai tudásban abszolutizálni, a térképzést bocsánatos bűnnek tekintve, vagy ellenkezőleg: a térhatásokat rábíznai a táncon kívüli eszközökre. Itt épp az volt az izgalmas, hogy a formák folyamatos tánc-evolúcióban alakultak, bomlottak ki, olvadtak át, teljesen természetes hatást keltve. (Holott nyilván akad formálási rafinéria, csak éppen rejtve.) Így hát bárki bármit mond, koreográfiai mester-ség dolgában ez az együttes ma is szolgál okulással, noha tudván tudjuk, hogy egyes idill-képek fölött lassan eljár az idő.

Meglepetések

Egy feszélyező és egy fel-emelő élménnyel is gazdagodtam. Vegyük máris az elsőt: *Jutalomjáték* címmel a moszkvai Ifjúsági Palotában rendezték meg Leonid Lebegyev koreográfiai estjét, a *leningrádi Kis Színház* balettjének közreműködésével.

Már az előjelek baljóslatúnak érződtek: ez volt az egyetlen moszkvai táncestem, amely allg félháznyi közönséggel indult. A folytatást sem takaríthatom meg: az előadás végére jó, ha negyedháznyi publikum maradt. Az ilyen megfigyeltetés mindig kritikai álláspontot fejez ki, s nem lehet azzal elintézni, hogy „éppen most tört be az orosz tél” (noha csakugyan akkor tört be).

Az első műsorharmad rövidebb kompozíciókat fogott egybe, mint pl. az *Illúziók*, a találkozás-vágyakozás-lemondás nem egészen újszerű táncképeivel, vagy a *Tánc gagaku stílusban* kettősét, amely érthetően japános kosztümben és japánosan lassított mozgásokkal, legyező-

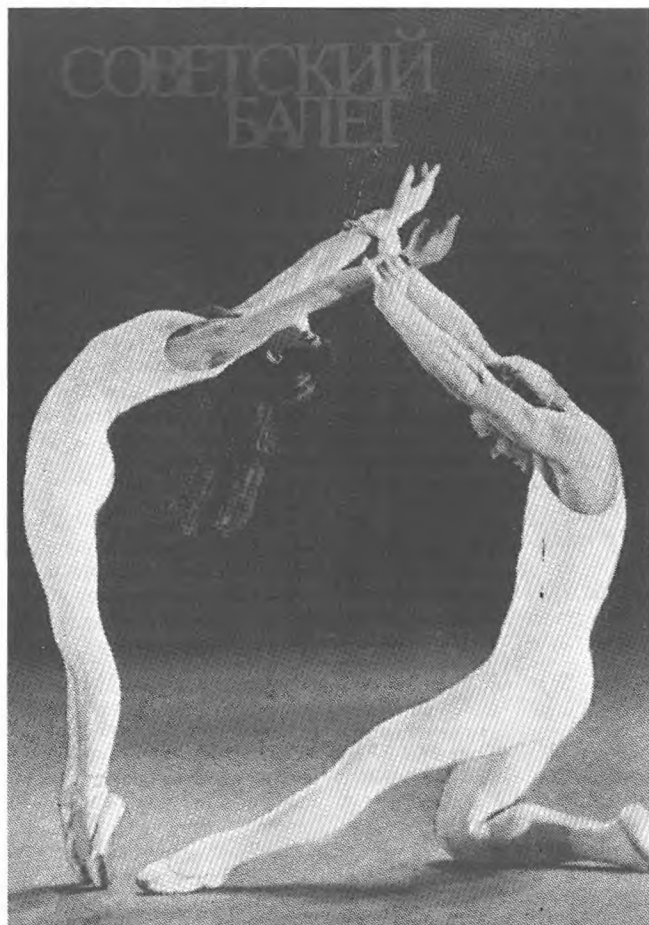
játékokkal zajlott le. Itt az keltett meglepetést, hogy a koreográfus a lábíót, sőt a lábujjakat milyen sokoldalúan használja a kompozícióban. Művészként talán *A kutya panasza* érdemelt legtöbb figyelmet, noha a kompozíció nem mentes egyfajta szentimentalizmustól. A farkas panasznak is mondhatnám, mert egy olyasfajta állat-ember a főhőse, aki szabadon él, de hűségét is felajánlja (természetesen egy nőnek), valamilyen hányódik két világ közt, s végül magára marad.

A harmadik harmad részletezésétől eltekinthetek, lévén, hogy Péter Márta már korábban ismertette a *Legenda a Doden-*

baj madárról c. egyfelvonásost. Voltaképpen a második részben szereplő *Dzsamhuh, Olen fia* is rokon vele, s nem csupán a balett „keleti-népi” indítékában és irodalmi alapjában, hanem szerkesztéstechnikájában és stílus-tikájában is. Maga a történet e második harmadban nem túlzot-tan izgalmas, olyan, mintha már többször találkoztunk volna vele – mongoloid hős, többször elfogják, megkínózzák, újra küzd, szerelem is akad stb. –, nyilván a kivitel érdemel megjegyzéseket.

Most már az egész est benyomásait próbálom egybefogni, amire az jogosít fel, hogy mindhárom harmad azonos jel-

A Szovjetszkij Balet naptárlapja: Je. Makszimova és V. Vasziljev a Rómeó és Júlia kettősében

Valerija Tsoi *A világ teremtése* c. balettben

lemzőket mutat. Elsőre bátran állítom, hogy a szovjet koreográfusok közül igen kevesen rendelkeznek olyan erős mozdulati fantáziával, mint Lebegyev. Egyáltalán nem ragad le a klasszikázásnál, s még azt sem mondhatom, hogy táncaiból import-elemek – teszem azt, dzsessztánc – tolakodnának elő. Megvan, vagy legalábbis erősen kiforrásban van az egyéni stílusa, készsége a mozdulat-kombinációra. Ezen belül az első harmad táncai erősen földhöz kötöttek, sőt fekvők, míg a két nagyobb darab igen dinamikus mozgásfolyamatokból áll. Ez tagadhatatlanul fontos erény. Az viszont nagy baj, hogy ehhez a kreatív készséghez nem kapcsolódik igazán fegyelmezett strukturáló erő. Talán nem bízok magában a koreográfus, mindenestre mindent háromszor, sőt négyszer (!) mond. Az ilyes-

mi alkalmas a szép részmegoldások memorizálására, de arra már kevésbé, hogy felcsigázza a nézőt. Ebből adódhatott hát a közönség nagy elszívárgása, vagy hogy amerikai szerkesztőkollégám a látványt már a második harmadban diszkrét hortyogással ellenpontozta.

Fennakadtam még a társulat zenekíséretén is, teljesen függetlenül attól, hogy melyik darabnak ki volt a szerzője. Azon persze már rég nincs megbotránkoznivaló, hogy az együttes hangfelvételre táncol, s hogy a felvételeken a legkülönbözőbb eredetű hangokat montírozzák. Szerepeltek természeti hangok (szél, tengerzúgás, vonítás), elektronikus effektusok, szimfonikus vagy bárzenekari, esetleg kaukázusi népi felvételek. Az egyes részleteket önmagukban nem érheti minőségi kifogás, de az összkép olyan hihetetlenül

vulgáris – hogy ne mondjam: alpárian zagyva –, hogy az már messze túllépi az eklektikának nyújtott engedelmények határát. Tulajdonképpen sajnáltam ezt, s azt is, hogy a jól dolgozó táncosok csak hűvös rezonanciát inkasszálhattak.

Más tanulságok adódtak a Roszija Szálló hatalmas koncerttermében, ahol egymás után két este lépett fel a *donyecki balettegyüttes*. Fiatal társulat ez, mind együttesl létében, mind táncosai évjáratában. Felkészültsége azonban igen jó – a rengeteg szólófeladat elő is írja a kiállókészséget –, s mivel szintén gépzenére dolgoznak, összlétszámuk pedig nemigen haladja túl a harmincat, „az Isten is utazó együttesnek teremtette őket”. Kicsit fáztam kezdetben, látva, hogy a programfüzetten magát az előadást nem a társulat, hanem Vagyim Piszarjev ne-

vél reklámozták (személyi kultusz?), a művészeti vezető és irányító balettmester, Vlagyimir Sumejkin neve pedig csupán a füzete alján szerepel. Aztán kiderült, hogy Piszarjev minden elismerést megérdemel.

Az első este kétharmadát a koncertműsorokról jól ismert kettősök foglalták le – Giselle, A rosszul őrzött lány, Don Quijote, A hatyúk tava, Párizs lángjai stb. –, s róliuk igazán semmi újat nem írhatok. Legfeljebb A kalóz részletéről, ugyanis ez nem a versenyekről ismert hódolós-melltépős kettős volt, hanem a darab egy egészen más részlete: a kalóz holmi török basa előtt bemutatja a frissen szerzett rabnót, s közben nagyokat virtuskodik. (Persze, Piszarjev alakította.) Talán még annyi túnt fel, amit már a korábbi táncesteken is megjegyeztem, hogy a régi szerzők közül Pepita mellett leginkább Gorszkij koreográfiáit favorizálják.

Közbevetésként megkockáztatom: ha igaz a hír, hogy a Batseva együttes előadásán a mosonmagyaróváriak vörösre tapsolták a tenyerüket, talán a doneycekieket is érdemes volna meghívni. Debrecen, Szeged, Székesfehérvár publikuma csak nyerne vele. Annál inkább, mert meglévő balettegyütteseink mostanság nem nagyon utazgatnak az országban...

Az est harmadik részeként a *Valpurgis-éj* szerepelt, természetesen Gounod zenéjére. Egy szóval jellemezve: igen illedelmes volt ez a boszorkányszombat, semmi paráználkodás, s a koreográfus Sumejkin talán a Mester és Margaritát is csak tiltott gyümölcsként tanulmányozhatta. Mindamellet mozgalmasságban nem volt hiány, a bacchánsnőket is szorgosan szállították ide-oda, a Pánt alakító Piszarjev pedig ismét eksztatikus pillanatokat keltett fordulatok ugrásaival.

Már említettem egyszer, hogy ez az ember egyszerűen táncos tünemény, talán tíz-húszévenként születet hasonló. Forgá-

sai, ugrásai imponálnak, de hát épp ez a feltűnő, hogy nem elégszik meg az iskolaszerűen kiszabott szabvány-feladatokkal. Mindig „teker” rajtuk valamit, hozzátesz valami többletbravúrt, amitől rögtön egyénivé válik a tánca. És mégsem csupán virtuóz technicista! A nehéz kombinációk közben is játszik, s még be sem ért zárópózába, már viszi tovább a cselekmény fonálát! Igen, a klasszikus baletben oly gyakran szétszakított technika és cselekmény (horribile dictu: mondanivaló) nála együtt él. És teljesítőképessége előtt is le a kalappal! Miközben szólistái is szépen érvényesülhetnek, jómagam minden műsorharmadból alaposan kivesszi a részét, fokozva jelenség-voltának megnyilvánulásait. Neki nem kellett klakk, a közönség magától tombolt.

A második esten kicsit megkavarták a programot, de ennek csak hasznát láttam. Maradt a végére a Valpurgis, a klasszikus kettősöket átszították az első harmadba, középpütt pedig egy új mű szerepelt. A műsorfüzet sajnos, adós maradt feltüntetésével, a látottak alapján tehát kénytelen voltam *Lázongások* címmel elkeresztelni. Csupán annyit tudhattam meg róla, hogy koreográfiáját a leningrádi Natalja Volkova komponálta. Jól tette.

Amúgy a balett a modern konvenciók szellemében indul: egy próbateremben vagyunk, ahol a táncosok a legváltozatosabb hacukákban gyakorolnak. (Ilyent Béjart már húsz éve csinált – motyogtam magamban.) A folytatás, a kibontakozás azonban meglepett. Volkova ugyanis igen jó érzékkel a költő-színész-énekes *Viszockij* saját előadású dalait választotta trambulinnak. Lehetséges persze, hogy ezek a dalok, „songok” nem vonulnak be az egyetemes zenetörténetbe, a szovjet társadalomtörténetbe azonban valószínűleg igen. (Zavart is rettenetesen, hogy egy kukkot sem értek a hangszóróból, holott itt a szövegnek valószínűleg erősebb a

hordejere, mint a gitáron kísért dallamnak.) Nos, az egymáshoz ragasztott *Viszockij*-dalokra a táncok amolyan „kis társadalommá” alakult, amely sehogyan sincs megelégedve a világ folyásával. Épp ezért minden új dalra egy új szólistát lő ki magából. Az egyik (sőt, a többség) lázad, kitör, hengerlő táncoc tiltakozik valami ellen, a másik busong vagy hajlamos a lemondásra, a harmadik groteszk játékkal, pojácskódással vesz elégtételt az alig ismert sérelmekért. S miután mindenki kilázongta magát, mégis elérkezik a remény és a megbékélés pillanata: a szétszórta társaság egy egyházi dallamra (!) ismét egybeszerveződik, s megnyugodva, áhítattal apró mécseseket helyez el a színpadon, talán megsiratatlan régi holtak, talán önmaguk emlékére.

Nyelvismeret híján természetesen nem dönthettem el, hogy a látvány mennyire volt a hallott szöveg illusztrációja, vagy mennyiben alakult ki szuverén párkapcsolat kíséret és tánc között. Abból kiindulva azonban, hogy a közönség megilletődve reagált, s hogy jómagam egyre kevésbé izgattam magam a szöveggel, mert a látvány lekötött, gyanítom, érdemes mű előadásánál asszisztáltam.

Apropó, asszisztálás! A második este elég kedvezőtlen emeleti oldalülésre kaptam jegyet. A színpad jó harmadát nem láthattam, de közben szorgosan ráttam alig olvasható ákom-bákomjait. Matatásom feltűnt egy jegyszedő néninek, s a második harmadra, épp az új darabra ellentmondást nem tűrve elkormányozott a középső szektorba, ahonnan mindent kitűnően láthattam. Ó, Moszkva, 1989 induló te! Pocsolyák, riasztó sorbanállások az üzleteknél, csaló taxisofőrök, förtelmes klakkok – és megindító művészettisztelet és megindító bábuskák, akik önzetlenül nyitva tartják a szemüket...

M. L.

Felelőtlen jegyzetek Nyugat-Berlinből

Tizenegy éve élek Nyugat-Berlinben, s először fordult elő, hogy egy bemutatóról jó tíz percet késtem. S hogy ez megbocsátható bűn ezúttal – erről az olvasó bizonyára a napilapok első oldaláról értesült, s talán megértésre számíthatok.

November 9-én este megnyíltak a ledönthetetlennek hitt berlini falak. A nyugati váltós rész percek alatt megtelt, a balvárost lezárták az autó- és buszközlekedés elől. Pezsgőviharos mámor az utcákon. Euforikus ünneplés, elképesztően szimpatikus káosz. Felfoghatatlan történelmi pillanatok, percek, órák. Fürtökben lógó emberek sírva, zokogva, mosolyogva – egymást átölelve. Felkavaró, megdöbbentő, torokszorító látvány. Zaklatott állapotban, gyalog próbáltam átvergődni a városon, a Deutsche Oper új bemutatójára.

Szerencsémre a jegyzedők az első tapsoknál beengedtek az ezúttal nem drákói szigorral őrzött nézőtérre. A három egyfelvonásos balett premierjének első darabját, José Limón *There is a Time – Variációk egy témára* című kompozícióját csak részben láthattam, azt sem százszázalékos befogadóképességgel. Finoman ívelt, különlegesen csavart mozdulatok, harmonikus mozgássorok egymásutánja. Kritikusai gyakorlat szerint ilyenkor szokás írni: görög vázák festményeire emlékeztető pózok, elegánsan komponált szóló- és csoportvariációk Norma Dello Joio zenéjére és aztán *semmi*. Szívesen átadtam volna a helyemet ezúttal az akkurátus és mindig hozzáértéssel író specialistának, Árva Eszternek. Írjam azt, talán Ő élvezte volna e helyzetben ezt az 1956-ban készült alkotást? Nem hiszem! Nincs jogom kritizálni – változatlanul a jegyzet igényével írónak soraim –, mert csak a részeredményt láthattam.

Anna Sokolow és Christopher Bruce

Rooms – Bart de Block A. Sokolow koreográfiájában

Land (Kranichphoto felvételek)

A felvonás után megkönnyeb-
bült udvarias taps. Pillanatnyi
fényszünet után kezdődött
Christopher Bruce: *Land*, azaz
Ország című húszperces, egy-
felvonásosnak mondható-írható
balettje. A lengyel komponista
Arne Nordheim folklórelemekből
komponált zeneművére koreog-
rafált balett 1985-ben készült a
London Festival Balett részére.
Bizony szükséges a műsorfüze-
tet alaposan tanulmányozni a
sűrű félhomályban, majd a szü-
netben. Az alkotót – mint írja –
a zene inspirálta, valamint a má-
sodik világháború rettenete, s az
azt követő újjáépítkezés. Szim-
bólumrendszerében a félelem, a
harc, a halál, a szenvedés ját-
szik vezető szerepet.

E rövid balettműben viszont
sokat szenvednek, gyötrődnek,
mindenkli szuggesztíven, jelen-
tősegteljesen néz a reflektorok-
ba, időnként a nézőtérre. A tán-
cosoknak viszont egymáshoz
szinte semmi közük, nincs kap-
csolatuk, semmi érzelmi rezo-
nancia nem engedélyezett. Chri-
stopher Bruce érdektelen, szen-

velgő, fantáziánélküli koreográ-
fiája emlékeztetett a hatvanas
évek szterotíp megfogalmazású
divat-stílusára. A koreográfus
nem tudott megbirkózni a saját
maga elé állított feladattal. Hir-
telen megdöbbenek: Te jó ég,
milyen újabb állóvízbe csep-
pentem?! Pár száz méterre a
háztól tombol a vérnélküli forra-
dalom a megújulásért, és én itt
avitt kísérletezésnek, mű-avant-
gárd privát hóbortnak vagyok ki-
téve!

A szünetben egy pohár
sherryvel próbálom helyretenni
zavarodottságomat. Magamban
dühöngök, mint már annyiszor.
Egyetlen reményem, hogy a har-
madik részben a modern ameri-
kai táncművészet egyik felszen-
telt, úttörő papnőjének alkotása
következik. Anna Sokolow: *Ro-
oms* (Szobák vagy Helyiségek)
című táncműve – mint utólag
megtudtam – eredetileg 1955-
ben New Yorkban készült, fiatal
színművészek részére.

A nyolcszemélyes „játékhoz”
nyolc szék is járul. A tételek a
következők: Egyedül, Álom,

Menni, Kívánság, Pánik, Napi
álom, A vég és újból Egyedül.
Minden fellépő táncos a széké-
vel együtt adja elő lelassított
mozgással kreált mondanivaló-
ját, különös arcnélküliséggel.
Megfejthetetlenül visszazorí-
tott, leegyszerűsített mozgás-
rendszer.. Töredéksorozat egy
deprimáló pszichodramából,
ahol nincs katarzisz, nincs felol-
dás, s ahol a tánc minimálisra re-
dukált, mímes gesztus-jelrend-
szerre szorítkozik. A fiatal tánc-
művészek előadásában érezhe-
tő a belső feszültség, nehezen
találják helyüket e szegényesre
szabott, dermedt világban.

A langyos fogadtatás mellett
bizony a közönség jelentős ré-
sze „Buh!”, azaz Fúj! bekiabá-
lással tüntetett, miközben a tán-
cosok a színpadra kísérték a
nyolcvanon felül járó koreográ-
fust.

Egy tánc történeti visszapi-
lantás, egy lezáródni vágyódó,
immár muzeális értékű korszak
utolsó prezentációját élvezhet-
tem fanyalgyva.

Kóniger Miklós

There is a Time: Maria Osende és Franc Balbi, J. Limón koreográfiájában. — Rooms

